

HEINAL OŚWIATOWY

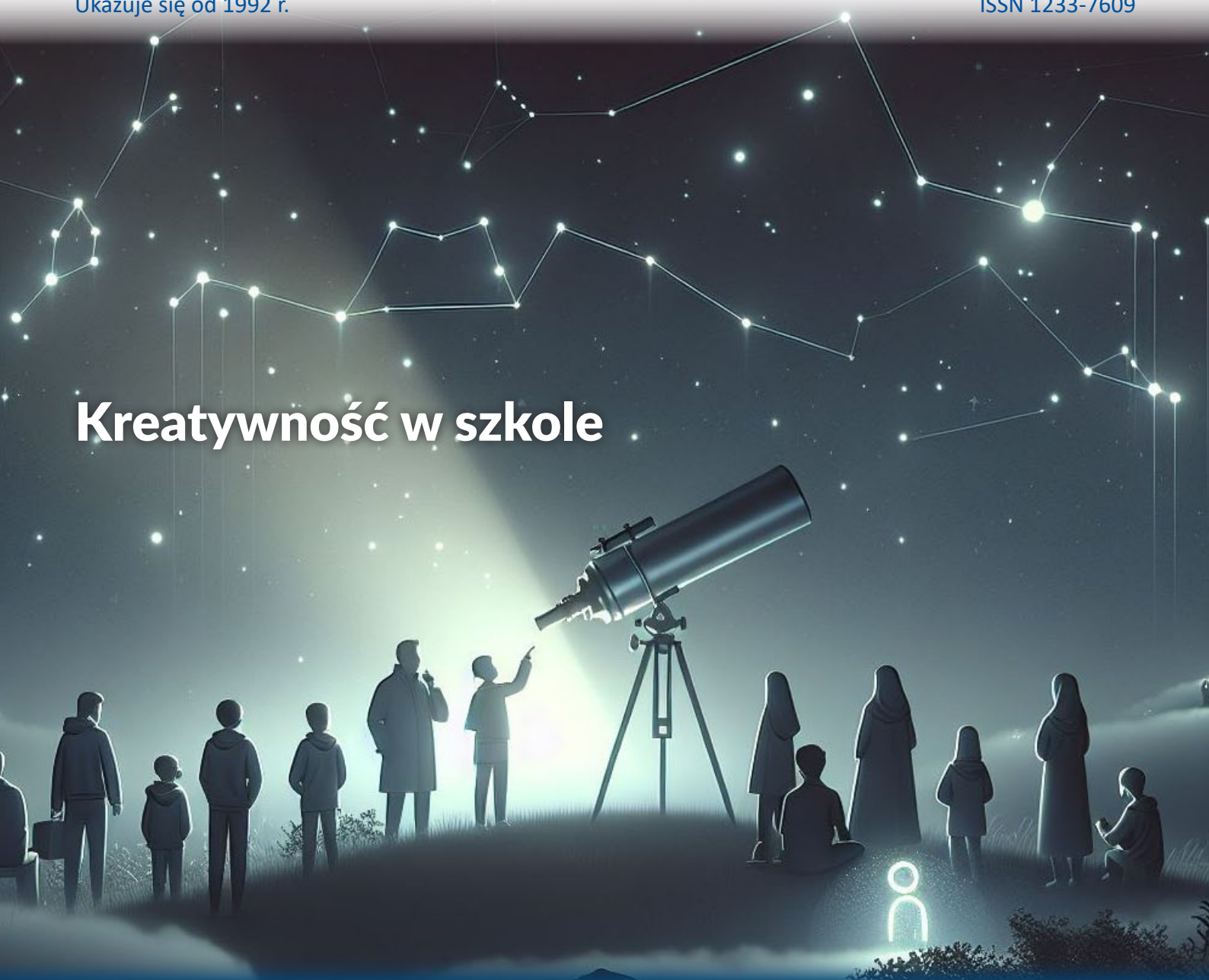
NR 6-7/244
2025

Miesięcznik Małopolskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli
www.mcdn.edu.pl

Ukazuje się od 1992 r.

ISSN 1233-7609

Kreatywność w szkole

Instytucje
współpracujące:

MAŁOPOLSKA

OKRĘGOWA
KOMISJA
EGZAMINACYJNA
W KRAKOWIE

Od redakcji 3

Zagadnienia oświatowo-edukacyjne

Sławomir Majoch

Olga Boznańska, szkic do portretu malarki 3

Agata Jóźwiak

Olga Boznańska, inspiracje i twórczość 8

Katarzyna Nosek-Kozłowska

Twórczość jako relacja: edukacyjne znaczenie kontaktu z mistrzem
w rozwoju potencjału ucznia 14

Justyna Sala-Suszyńska

Techniki Freinetowskie jako czynniki wyzwajające
kreatywność uczniów 19

Edyta Pętkowska-Grabowska

Pisanie i kreatywność 23

Z naszych doświadczeń – przykłady dobrej praktyki

Anna Falkowska

Metoda *Design Thinking* w uczeniu się przez całe życie
z wykorzystaniem TIK i AI 27

Jubileusz „1000-lecia Królestwa Polskiego” – rozstrzygnięcie

konkursu dla nauczycieli na scenariusz lekcji historii 32

Nauczanie i uczenie się

Danuta Sterna

Angażowanie uczniów do nauki i samodzielnego myślenia 33

Informacje i komunikaty

Zaproszenie na XXXI Konferencję Diagnostyki Edukacyjnej 35

Miesięcznik „Hejnał Oświatowy” można otrzymać w siedzibach Małopolskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli: MCDN Ośrodek w Krakowie, ul. Garbarska 1; MCDN Ośrodek w Nowym Sączu, ul. Jagiellońska 61; MCDN Ośrodek w Oświęcimiu, ul. M. Kolbego 8; MCDN Ośrodek w Tarnowie, ul. Nowy Świat 30.

Okładka: Ilustracja wygenerowana przez AI, oprac. J. Peter

Wydawca:

Małopolskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli

Rada Wydawnicza:

dr Łukasz Cieślak (przewodniczący, dyrektor MCDN), dr Małgorzata Jaśko (wicedyrektor MCDN ds. pedagogicznych), Anna Samborska-Milewska (wicedyrektor MCDN ds. administracyjno-projektowych), dr Małgorzata Dutka-Mucha, Barbara Ledwoń, Ewa Sojat, Wojciech Papaj

Rada Redakcyjna:

prof. dr hab. Stanisław Palka (przewodniczący) – UJ, dr hab. Krystyna Ablewicz prof. UJ, dr hab. Władysław Błasiak prof. UKEN, SWPW, Lech Gawryłow – OKE w Krakowie, dr Krzysztof Gerc – UJ, dr hab. Jolanta Karbowniczek prof. UIK, dr Iwona Ocetkiewicz – UKEN, dr hab. Teresa Olearczyk prof. UAFM, prof. dr hab. Marian Śnieżyński

Redaguje zespół w składzie:

Daria Grodzka (redaktor naczelna), dr hab. Małgorzata Kaliszewska prof. UJŁ, Joanna Peter, Magdalena Szarek (PBW w Krakowie), dr Maria Krystyna Szmigel (wicedyrektor OKE w Krakowie) Sylwester Kopeć (sekretarz redakcji) oraz zespół nauczycieli konsultantów MCDN: Jadwiga Chaim, dr Ilona Dudzik-Garstka, Andrzej Janczura, Mariola Kozak

Redaktor naczelna:

Daria Grodzka
tel.: (12) 61 71 111; fax: (12) 623 77 41
d.grodzka@mcdn.edu.pl

Adres redakcji:

Redakcja „Hejnał Oświatowy”
ul. Lubelska 23 (MCDN)
30-003 Kraków
tel.: 12 61 71 111; fax: 12 623 77 41
http://hejnaloswiatowy.mcdn.edu.pl/

Opracowanie materiałów i korekta:

Zofia Wyżlińska

Warunki przyjmowania materiałów:

Materiały do publikacji należy przesłać na adres redaktor naczelnej: d.grodzka@mcdn.edu.pl

Tekst: o objętości do 10 tys. znaków ze spacjami, format Word for Windows, czcionka Calibri; rozmiar czcionki 11; odstęp wiersza pojedynczy; wymagany tytuł i krótkie wprowadzenie – lead; krótka informacja o autorze; przypisy i bibliografia zamieszczone pod tekstem.

Redakcja zastrzega sobie prawo do redakcji i dokonywania zmian formalnych w artykułach. Redakcja nie zwraca nadesłanych materiałów oraz zastrzega sobie odmowę publikacji materiału bez podania przyczyny.

Przedruk materiałów publikowanych w „Hejnale Oświatowym” bez zgody wydawcy jest zabroniony. Zakaz nie dotyczy cytowania publikacji z powołaniem na źródło.

Czasopismo ukazuje się w wersji papierowej (wersja pierwotna) oraz online.

Nakład: 1 000 egzemplarzy

Skład i druk: Agencja Wydawnicza ARGi, www.argi.pl

ISSN 1233-7609

Od redakcji

Zapraszam do lektury ostatniego przed wakacjami „Hejnału Oświatowego”. Kilka artykułów w tym numerze przedstawia postać Olgi Boznańskiej, jednej z najwybitniejszych polskich malarek. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, przekonany o wyjątkowym znaczeniu jej artystycznych dokonań, ustanowił rok 2025 rokiem Olgi Boznańskiej. W uchwale podkreślono, że „Obrazy Olgi Boznańskiej należą do najważniejszych dzieł polskiego malarstwa modernistycznego i kanonu historii sztuki, a jej kariera stanowi przykład jednego z najwybitniejszych polskich sukcesów artystycznych na arenie międzynarodowej”.

Jeden z zamieszczonych w „Hejnale” tekstów dotyczy twórczości malarskiej Olgi Boznańskiej, a szczególnie jej sztuki portretowania. Sztuka tworzenia portretów, w której artystka osiągnęła mistrzostwo, jest przykładem humanistycznego obrazowania, pełnego szacunku dla wyjątkowości danej osoby. Będziecie mieli Państwo okazję do zapoznania się z zainteresowaniami artystycznymi Boznańskiej, w tym z mistrzami malarstwa dawnego. W artykule wymienione zostały ważne dzieła Olgi Boznańskiej, podkreślono również znaczenie ciągłości kultury w rozwoju sztuki, roli wykształcenia i inspiracji wybitnymi osiągnięciami twórców w kształtowaniu własnego języka artystycznego. Patrząc na osiągnięcia Boznańskiej, można zobaczyć, jak korzystne dla rozwoju sztuki jest to, gdy na fundamencie starannego wykształcenia przyjmuje się nowe kierunki i interpretuje je, w tym odnosi się twórczo do sztuki tak odległej estetycznie jak sztuka japońska.

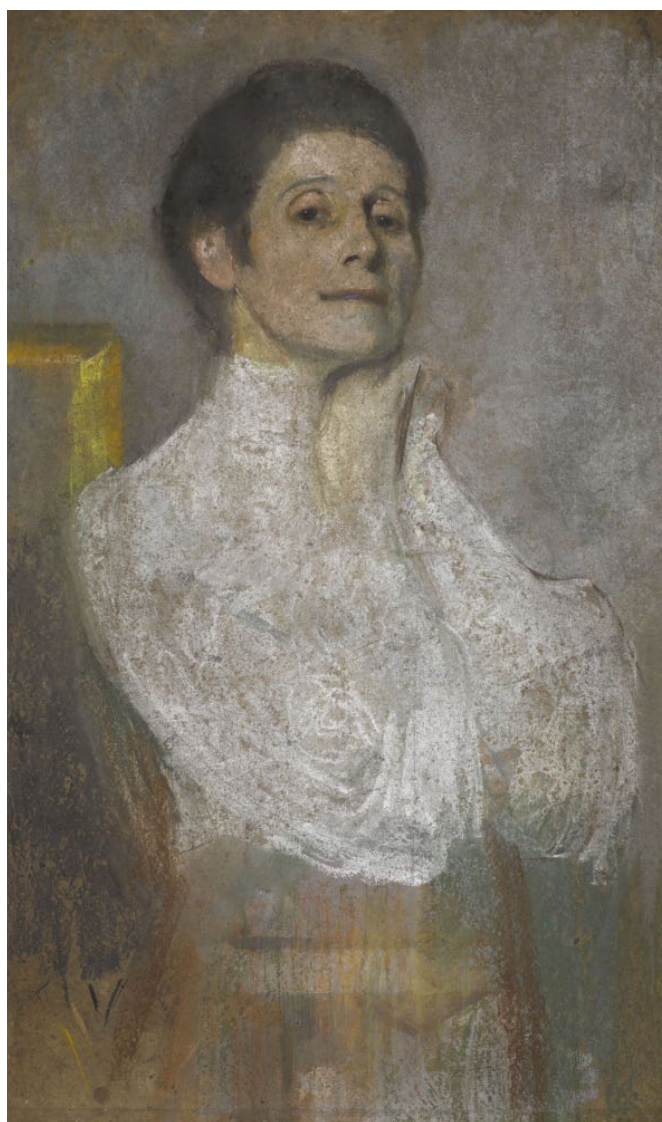
W imieniu redakcji zapraszam do zapoznania się z treścią całego numeru czasopisma, w tym z artykułami dotyczącymi kreatywności w szkole. Niech to będzie przyjemnie spędzony czas.

Daria Grodzka
redaktor naczelna
miesięcznika
„Hejnal Oświatowy”

Olga Boznańska, szkic do portretu malarki

————— Sławomir Majoch —————

Patronką 2025 roku jest Olga Boznańska, wyśmienita portrecistka. Paradoksalnie ta pochodząca z Krakowa najwybitniejsza malarka w dziejach polskiej sztuki większość życia spędziła na emigracji: w Monachium i Paryżu. Czy dzisiaj jej życie może inspirować, a twórczość trafiać do młodych odbiorców?

Olga Boznańska (1865–1940), *Autoportret*, ok. 1906, technika pastelowa na tekturze, Muzeum Narodowe w Warszawie, za: <https://cyfrowe.mnw.art.pl/pl/zbiory/903725>

Kraków

Olga Boznańska urodziła się 160 lat temu – 15 kwietnia 1865 r. w Krakowie. Matka, Eugenia (Eugénie) Mondant, była Francuzką, nauczycielką języków obcych i rysunku w polskich domach arystokratycznych. Ojciec, Adam Nowina-Boznański, absolwent wiedeńskiego CK Instytutu Technicznego, był natomiast cenionym inżynierem kolei. Rodzice zadbali o wykształcenie córek, inspirowali je i pobudzali ich ciekawość świata, odwiedzili z nimi wystawy światowe w Paryżu (1878) i Wiedniu (1881).

W dwujęzycznym domu matka mającą przygotowanie i doświadczenie pedagogiczne nauczyła Olę oraz jej młodszą o trzy lata siostrę Izabelę niemieckiego i angielskiego, a także zadbała o rozwój plastyczny i muzyczny córek. Początkowo sama udzielała dziewczynkom lekcji rysunku, a następnie uczyły się kopiowania i malowania pod okiem Józefa Siedleckiego i Kazimierza Pochwalskiego. Olga wykazywała większe zdolności plastyczne i dzięki wsparciu rodziców kontynuowała prywatnie naukę w pracowni malarza Antoniego Piotrowskiego, a później u Hipolita Lipińskiego na Wyższych Kursach dla Kobiet im. Adriana Baranieckiego. Ćwiczone tam zasady anatomii na gipsowych odlewach oraz sporadycznie na żywych modelach.

Monachium

W 1886 r. 21-letnia Olga Boznańska wyjechała do Monachium – jednej z artystycznych stolic Europy, jednak mniej awangardowej niż Paryż. W stolicy Bawarii przebywała liczna „kolonia polska”, tutaj studiowali Matejko, Gieryscy i Chełmońscy, pracownię prowadził Józef Brandt i Alfred Wierusz-Kowalski. Ci ostatni pomogli Boznańskiej odnaleźć i zaaklimatyzować się w nowym miejscu. Jako kobieta, podobnie zresztą jak wcześniej w Krakowie, nie mogła kształcić się w Akademii Sztuk Pięknych, więc uczęszczała do prywatnej pracowni portrecisty Carla Kricheldorfa, a po dwóch latach kontynuowała naukę u Wilhelma Dürra młodszego, autora scen rodzajowych, martwych natur i portretów.

Sporo czasu spędzała w Pinakotece, podpatrując techniki dawnych mistrzów i wykonując kopie obrazów m.in. Antoona van Dycka.

Wpływ malarstwa flamandzkiego widoczny jest w jej pierwszych pracach. W przeciwieństwie do starszych, zwłaszcza polskich, kolegów nie pasjonowała ją tematyka historyczna czy przedstawienia rodzajowe, ale portrety, martwe natury i wnętrza. W Monachium szybko się rozwijała i ukształtowała indywidualny styl widoczny – poprzez kompozycję, wycucie koloru i umiejętności oddania światła – w oddawaniu nastroju.

W 1889 r. Boznańska otworzyła pracownię przy Theresienstraße, jednocześnie bywała często w Krakowie, odwiedziła Francję i Szwajcarię. Jej paleta rozjaśniała się i nabierała kolorów oraz, tak jak inni w tym czasie, uległa fascynacji drzeworytami japońskimi. Zauważalny w jej twórczości jest wpływ obrazów Diego Velázqueza i Amerykanina Jamesa McNeilla Whistlera. W 1893 r. sportretowała malarza Paula Nauena. Za ten obraz posypały się wyróżnienia: na wystawie sztuki we Lwowie otrzymała srebrny medal, w Wiedniu złoty medal arcyksięcia Karola Ludwika, a w Warszawie drugą nagrodę. Zaczęła skupiać na sobie uwagę marszandów i kolekcjonerów.

Olga Boznańska (1865–1940), *Dziewczynka z chryzantemami*, 1894, technika olejna na płótnie, Muzeum Narodowe w Krakowie, za: <https://zbiory.mnk.pl/pl/katalog/161259>

W 1894 r. przeniosła pracownię na Georgenstraße i tu namalowała *Dziewczynkę z chryzantemami* – przełomową pracę, którą stworzyła nowy typ portretu dziecięcego, zrywającego z konwencją ukazywania młodych modeli w wytwornych strojach, w eleganckich i stylowych wnętrzach. Trafnie portret opisała Urszula Kozakowska-Zaucha: „Stojąca samotnie, nad wiek poważna dziewczynka, ubrana w skromną sukienkę i trzymająca w splecionych dłoniach jasne chryzantemy, przykuwa uwagę swoją bladą twarzą z dużymi – niesamowitymi w swej czerni, błyszczącymi jak w gorączce – oczami. Wyraz tych oczu, patrzących wprost, z napięciem, zaciekawieniem i śmiałością sprawia, że portretowana, niczym hipnotyzerka, nawiązuje psychiczny kontakt z widzami”¹.

Rok później 30-letnia Boznańska objęła na pewien czas prowadzenie szkoły malarskiej Theodora Hummela, malarza pejzaży i scen rodzajowych oraz prezentowała swoje obrazy na wystawach: „Secesja Monachijska” i na Wielkiej Wystawie Sztuki w Berlinie. Tamtejsze pismo „Bazaar” zaliczyło ją do dwunastu najlepszych kobiet malarek w Europie. W 1896 r. odrzuciła propozycję Juliana Fałata, dyrektora i reformatora Szkoły Sztuk Pięknych w Krakowie, objęcia kierownictwa planowanego wydziału dla kobiet. W kolejnych latach jej prace można było zobaczyć na wystawach Société Nationale des Beaux-Arts w Paryżu, przez co zaczynała być rozpoznawalna w artystycznej stolicy świata.

Paryż

W 1898 r. Boznańska przeprowadziła się do Paryża na Montparnasse. Być może wpływ na jej decyzję, obok rosnącej popularności i chęci bycia bliżej najważniejszego ośrodka handlu dziełami sztuki, miały także przenosiny nad Sekwanę siostry Izabeli i świetne relacje z kuzynem, cenionym grafikiem Danielem Mordantem (poznany na pogrzebie matki w 1892 r.), z którym wspólnie miała pierwszą indywidualną wystawę u Georges’a Thomasa. Za pośrednictwem tego marszanda Olga poznała wpływowego polityka i kolekcjonera Oliviera Sainsère’a, mecenasa Pabla Picassa, u którego często gościła z siostrą Izą. Pracownia Boznańskiej stała się z czasem miejscem obowiązkowej wizyty Polaków przybywających do Paryża, co bywało dla artystki uciążliwe, gdyż intensywnie pracowała,

Olga Boznańska (1865–1940), *Portret Feliksa Jasieńskiego*, 1907, technika olejna na tekturze, Muzeum Narodowe w Krakowie, za: <https://zbiory.mnk.pl/pl/katalog/143389>

by móc wystawiać nowe prace na najbardziej prestiżowych wystawach w Europie i Stanach Zjednoczonych.

Styl artystki uległ wpływom impresjonizmu, polegającym na odtwarzaniu tonacji karnacji osoby portretowanej za pomocą szeregu barwnych plamek, rozmyciu konturów postaci oraz na wkomponowaniu prześwitującego podłoża w kolorystykę obrazu. Taki jest portret kolekcjonera sztuki Feliksa Jasieńskiego z 1907 r., którego figura zanurzona we mgle osnuta jest aurą tajemniczości. Jednak Boznańskiej nie da się połączyć bezpośrednio z impresjonistami, którzy chętnie wychodzili z pracowni, by badać światło i kolor w plenerze, skupiali się na zewnętrznej stronie zjawisk, zatrzymując ulotność chwili. Boznańska pracowała natomiast w pracowni i interesowała się wnętrzem portretowanej osoby, oddawała jej emocje, nastrój i psychiczne napięcia. Jej portrety nie miały pokazywać „ładnego” modela, ale prawdę o nim. Plamki u impresjonistów zostają w jej obrazach zastąpione plamami, które zachodzą na siebie lub nakładają w taki sposób, że plama spod spodu pozostaje częściowo widoczna. Gubi się

więc sens impresjonistycznego działania kolorów. Także sama artystka wyrażała podziw tylko dla postimpresjonisty Eduarda Vuillarda. Jego oddziaływanie możemy znaleźć w obrazach z krakowskiego Muzeum Narodowego: *Kwaciarki*, *Ze spaceru* (oba z 1889 r.) czy *Pracownia artystki* (1891).

Patronką 2025 roku jest Olga Boznańska, wyśmienita portrecistka

Mieszkając we Francji, nie traciła kontaktu z Krakowem: w 1899 r. założyła Koło Artystek Polskich, którego celem było zapewnienie wsparcia dla początkujących artystek; w 1906 r. udała się na pogrzeb ojca; w 1908 r. i ponownie w 1912 r. zajęła się przebudową poddasza w rodzinnym domu na wypełnioną światłem pracownię, piastując wtedy nawet godność prezesa Towarzystwa Artystów Polskich „Sztuka” i tutaj spędziła zimę 1912/1913.

W przeddzień wybuchu I wojny światowej była u szczytu kariery: otrzymała nominację do Orderu Legii Honorowej i uzyskała propozycję objęcia stanowiska profesora w warszawskiej Szkole Sztuk Pięknych. Wojna radykalnie zmieniła jej życie: załamał się francuski rynek sztuki i niemal zaniechano organizacji wystaw, ponadto przestały docierać dochody z wynajmu rodzinnego domu w Krakowie. Po zakończeniu działań wojennych sytuacja finansowa wyniszczonej Europy była znacznie gorsza i do głosu doszli kubiści i abstrakcyjniści.

Zimą 1920/1921 Boznańska ponownie spędziła w Krakowie, namawiana przez przyjaciół do pozostania w odrodzonej ojczyźnie. Powróciła jednak do Paryża, gdzie obok portretów malowała także martwe natury

oraz bukiety kwietne. Stopniowo wycofywała się z życia towarzyskiego i bywała odbierana – ubierając się w dawno niemodne suknie i kapelusze – jako ekscentryczna. Mimo wszystko nadal była szanowana i wystawiała swoje prace na salinach oraz wystawach zbiorowych, zarówno sztuki francuskiej, jak i polskiej (np. w Moskwie w 1933 r.).

W latach 30. mocno pogorszyła się jej sytuacja finansowa: sprzedaż obrazów malała, a dochody z nieremontowanego domu rodzinnego w Krakowie były mizerne. Na domiar złego Boznańska przeżyła załamanie nerwowe po wiadomości o popełnieniu przez siostrę samobójstwa. Wspomagał ją w tym trudnym okresie Fundusz Kultury Narodowej, a malarka Maja Berezowska powołała Komitet Przyjaciół Olgi Boznańskiej skupujący od niej dzieła do zbiorów warszawskiego Muzeum Narodowego. W 1938 r. odbyła się jej ostatnia wystawa indywidualna w ramach XXI Biennale w Wenecji. Rok później, dwa miesiące przed wybuchem II wojny światowej, została odznaczona Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski. Olga Boznańska zmarła równo 85 lat temu – 26 października 1940 r. Pochowana została na cmentarzu Champeaux w Montmorency – nekropolii polskiej społeczności we Francji.

Paryska pracownia Boznańskiej, mieszcząca się pod numerem 49 bulwaru Montparnasse,

Krakowska pracownia artystki, obecnie Biuro Karier ASP, które pomaga młodym twórcom w rozwijaniu ich kariery artystycznej, fot. autora, 2025

została wyburzona w latach 60. Największy zespół 24 prac artystki zachowanych we Francji znajduje się w zbiorach Biblioteki Polskiej w Paryżu. W połowie kwietnia br. Musée d'Orsay zawiesiło na ekspozycji stałej trzy obrazy Boznańskiej, zakupione przez rząd francuski na początku XX w.²

Ponownie Kraków

Boznańska w testamencie przekazała swoją część domu rodzinnego krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych. Dom w niezmienionej formie, z pracownią Boznańskiej na poddaszu, istnieje do dziś przy ulicy Piłsudskiego 21. Mieści się tam Biuro Karier ASP, które – zgodnie z zamierzeniami Boznańskiej – wspiera najmłodsze pokolenia twórców. W pracowni odbywają się warsztaty i wystawy związane z artystką, a w roku rocznicowym dodatkowo spotkania pod nazwą „Podwieczorki u Olgi”.

Olga Boznańska jest osobowością wyznaczającą wysoką pozycję kobiet w sztuce

Pozostała część domu rodzinnego, należąca wcześniej do siostry Izabeli, przypadła Gminie Kraków. W krakowskim Muzeum Narodowym znalazła się przekazana testamentem zawartość paryskiej pracowni: dokumenty, wyposażenie i prace. Ze względu na działania wojenne oraz sytuację powojenną w Polsce spuścizna dotarła do Krakowa dopiero w 1958 r. i zaprezentowana została dwa lata później w muzeum na ekspozycji monograficznej. Największa wystawa retrospektywna twórczości Olgi Boznańskiej miała miejsce w 2014 r. w krakowskim i warszawskim Muzeum Narodowym.

Boznańska pozostaje symbolem niezależnej kobiety, która dzięki swojej determinacji i pracowitości realizowała pasję do malowania i osiągnęła – jako pierwsza Polka – najwyższe laury. I stało się to wszystko pomimo tego, że kobiety nie mogły kształcić się na uczelniach artystycznych. Porównać ją można do niemal rówieśniczki Marii Curie-Skłodowskiej, która przetrwała drogę kobietom w świecie nauki. Inspirować może to, że nigdy nie zapomniała o korzeniach i do końca życia powracała do Krakowa, w którym nie była rozumiana i że rodzinnemu miastu

zapisła cały majątek. Imponować może postawa matki i ojca, którzy dbali o wszechstronne wykształcenie obu córek i wspierali później niełatwe wybory obu.

Dziś Olga Boznańska jest osobowością wyznaczającą wysoką pozycję kobiet w sztuce i autorką przykuwających uwagę melancholijnych prac przepełnionych ciszą, skupieniem i zamyśleniem. Jej portrety, martwe natury, wnętrza mogą być odtrutką od powierzchowności oferowanej przez współczesne media.

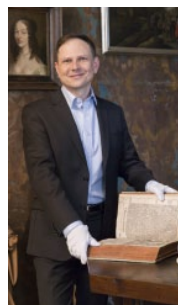
Słowa kluczowe: Olga Boznańska, malarka, sztuka polska.

Przypisy:

- ¹ U. Kozakowska-Zaucha, *Dziewczynka z chryzantemami*, za: <https://zbiory.mnk.pl/pl/galerie-tematyczne/514/katalog/161259> (dostęp: 30.04.2025).
- ² <https://www.musee-orsay.fr/en/ressources/artists-personalities-catalog/olga-boznanska-36578> (dostęp: 30.04.2025).

Bibliografia:

- Bagińska A.: *U Olgi Boznańskiej. Oblicza pracowni artystki*. Toruń: Wydawnictwo Mado, 2013.
- Blum H.: *Olga Boznańska 1865–1940. Materiały do monografii*. Warszawa: Wydawnictwo Państwowego Instytutu Historii Sztuki, 1949.
- Blum H.: *Olga Boznańska. Zarys życia i twórczości*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1964.
- Bobrowska-Jakubowska E.: *Olga Boznańska (1865–1940) – „Święta patronka Montparnasse'u”*, [w:] *Artyści polscy we Francji w latach 1890–1918. Wspólnoty i indywidualności*. Warszawa: DiG, 2004, s. 204–228.
- *Olga Boznańska (1865–1940). Katalog wystawy*, oprac. E. Bobrowska, U. Kozakowska-Zaucha. Kraków: Muzeum Narodowe w Krakowie, 2014.

Sławomir Majoch – historyk sztuki, muzealnik i kurator ponad 50 wystaw; redaktor książek i autor blisko 80 publikacji dotyczących tematyki artystów polskich na świecie, m.in. *École de Paris*, europejskiej sztuki dawnej oraz zagadnień muzealnych i kolekcjonerskich. Pełnił funkcję Zastępcy Dyrektora Zamku Królewskiego na Wawelu ds. Muzealnych (2020–2022) oraz

Pełnomocnika Dyrektora Muzeum Zamkowego w Malborku, odpowiadając za organizację głównej wystawy obchodów 500-lecia hołdu pruskiego (2023–2025). Od 2022 r. związany jest z Uniwersytetem Papieskim Jana Pawła II w Krakowie; wcześniej pracował w Muzeum Okręgowym w Toruniu i na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Z wystawy „Olga Boznańska (1865–1940)”, 25.10.2014 – 1.02.2015, Muzeum Narodowe w Warszawie, fragment ramy jednego z portretów Boznańskiej, fot. materiały autorki

Olga Boznańska, inspiracje i twórczość

Agata Jóźwiak

Wrażliwe i silne, czułe i przenikliwe portrety dziewiętnastowiecznych Europejczyków z legendą Paryża w tle. Z wysublimowaną sztuką Boznańskiej warto się bliżej zapoznać.

Przypominam sobie, jak dziesięć lat temu trzeba było odczekać swoje w kolejce w Muzeum Narodowym w Warszawie, by móc zobaczyć wystawę obrazów Olgi Boznańskiej. Towarzystwo zmierzające na wystawę było różnorodne. Przede mną w kolejce stali młodzi Anglicy, za mną również jacyś obcokrajowcy. Nie byli to zwykli turyści, którzy przypadkowo trafili na afisz o wystawie Boznańskiej, ale osoby zainteresowane konkretną sztuką. Rozpoznaje się czasami w muzeach takie szczególne osoby, elegancko ubrane, uważnie zwiedzające wystawy czasowe. Tym razem wyglądało na to, że miłośnicy sztuki przyjechali do Polski dla wybitnej malarki. Nie była to zresztą wystawa do obejrzenia na jeden raz. Warto było powrócić do obrazów, które zrobiły szczególne wrażenie, a także dać się olśnić tym dziełom, które jeszcze czekały na swe odkrycie na ekspozycji.

Już wówczas przychodziły refleksje, że to rodzaj bardzo ważnej wystawy, która może przynieść ludziom współczesnym wiele pożytku. Przypominanie twórczości takich artystów jak Boznańska jest w czasach nowych mediów i technologii wejściem w inną rzeczywistość. Tajemnica

i kameralność obrazów Boznańskiej jest wielką wartością, gdyż przypomina nie tylko o różnorodności języków malarskich, ale o kruchości i złożoności natury ludzkiej. Jest to wizja nienachalna, pokazująca człowieka w sposób prawdziwy oraz sprzyjający mu. Obrazy Boznańskiej wymagają otwartości odbiorcy, intymnej atmosfery skupienia i braku pośpiechu. Jesteśmy zapraszani do świata malarskiego dalekiego od powierzchowności czy dosłowności reklamy i komiksu.

Boznańska żyła w latach 1865–1940, w czasie jej długiej działalności artystycznej pojawiło się wiele kierunków artystycznych i zmian w sztuce. Malarkę trudno zaklasyfikować do jednego prądu artystycznego. Efemeryczny, ale z drugiej strony jakże wyrazisty, styl malarki był ni to symboliczny, ni postimpresjonistyczny. Choć malarstwo Boznańskiej najczęściej jest określane właśnie w nurcie postimpresjonizmu, jej obrazy nie są skupione tylko na zjawisku optycznym i estetycznym. Łamały też tradycyjnie używaną przez francuskich impresjonistów gamę barwną. Malarstwo Boznańskiej jest przykładem sztuki znajdującej się na granicy światów, starego i nowego. To ro-

dziej poetyckiego utworu zbudowanego na fundamencie solidnych dziejów malarstwa. Twórczość malarki była ceniona, a jednak „przedawniona” za jej życia. Można ją odczytywać najogólniej jako przykład twórczości, która łączyła sztukę dawnych mistrzów z odkryciami impresjonizmu.

Artystka, wykorzystując z wielką wprawą środki plastyczne, mówiła o ważnych sprawach człowieka. Światło, bardzo określona gra kolorów w obrazach Boznańskiej służyły do wyrażenia rzeczywistości duchowo-psychicznej. Czy zatem jej twórczość to oblicze *fin de siècle* skupione na dylematach jednostki i tajemnicy? Jedni uznawali obrazy Boznańskiej za intymizm, inni zwracali uwagę przede wszystkim na kierunek jej wschodnioazjatyckich inspiracji i nurtu japonizmu. To wszystko prawda, tyle że jej obrazy można odebrać także poza, a może pomimo tych kategorii. Tak osobiste malarstwo jest trudno definiowalne. Pojawiło się jako owoc złożonej osobowości Boznańskiej, jej wykształcenia, talentu, bystrości umysłu i wrażliwości, odwagi artystycznych poszukiwań.

Wpływ na nią mieli różni twórcy. Przede wszystkim oddziaływała sztuka Jamesa Whistlera, wybitnego artysty amerykańskiego starszego o pokolenie od Boznańskiej, a także malarstwo Eugène’a Carrière’a. Od Whistlera Boznańska chłonięła kolorystykę i wrażliwość na psychologiczny aspekt portretowanego, od Francuza uczyła się wyrażania pędzlem uczuć i ciepła relacji oraz stosowania wąskiej gamy kolorystycznej. Ze współczesnych malarka podziwiała najbardziej nabistę Édouarda Vuillarda. Choć we fragmencie jej twórczości widać także nawiązania do dzieł Anny Bilińskiej-Bohdanowicz, która w Paryżu działała krótko przed Boznańską. Boznańska była zafascynowana sztuką dawnych mistrzów i studiowała ją w muzeach. Lepiej można zrozumieć styl malarki, patrząc na jej artystyczne autorytety. Największym mistrzem malarki był Diego Velázquez, najznamienitszy malarz hiszpański.

Jednym ze sposobów przedstawiania twórczości Boznańskiej jest pokazywanie jej w kluczu dróg życiowych malarek emancypantek. Owszem, Boznańska była bardzo wytrwała, zdecydowana, świadoma ówczesnej sytuacji kobiet, a zarazem zależna od finansów rodziny, ale od uwarunkowań kulturowych bardziej interesowała ją sama twórczość. Należała do osób, które mogły zadziwić hartem ducha, pracowitością, samodzielnością, niezależnie od epoki, w której żyły. Z dumą chwaliła się, gdy wypracowała kolejny sukces bez

protekcji. Nie musiała dawać się przekonywać o wartości swojej pracy. Zachowały się wypowiedzi Boznańskiej na temat przynależności do odkrytego i rozwijanego malarskiego powołania. Boznańska miała swoje zasady i określoną tożsamość. Wymagała od innych, ale przede wszystkim wymagała od siebie. Była damą, wywodziła się z rodziny szlacheckiej o patriotycznych korzeniach i z osobami ze swojej warstwy społecznej czuła się dobrze.

Paryż, w którym Boznańska zamieszkała już jako ukształtowana artystka, był dla niej od dzieciństwa znajomym punktem na mapie. Z powodu francuskiej matki i jej rodziny (Boznańska utrzymywała kontakt ze swoim kuzynem w Paryżu), a także dzięki szlacheckiemu pochodzeniu ojca kultura francuska była czymś naturalnym w jej życiu. Jako trzynastolatka zwiedziła z rodzicami Paryż i wystawę światową, na której musiała zetknąć się z dziełami sztuki japońskiej. Czy był to pierwszy moment styczności z oryginalnością Japonii, nie wiadomo. Ale wiadomo, że były to czasy intensywnych przemian i wpływów różnych kultur na sztukę Starego Kontynentu. W stolicy Francji działy się ważne rzeczy dla kultury. A trzeba pamiętać, że wówczas kultura polska była o wiele bardziej związana z kulturą francuską niż jest obecnie. Francuski był językiem elit. Zatem zarówno z przyczyn rodzinnych, jak i zawodowych Paryż był kierunkiem przewidywalnym dla zdolnych i ambitnych artystów. To jednak nie znaczy, że Boznańska do Paryża przeprowadziła się bez problemów i bez wysiłku. Przygotowywała się do tego ważnego kroku. Najpierw chciała się dać poznać paryżanom jako wybitna postać. Po pierwszych sukcesach swoich wystaw, widząc, że jej malarstwo podoba się w metropolii, zdecydowała się tam przenieść. Najwyraźniej atmosfera miejsca jej sprzyjała i pomagała w pracy. Czuła się w Paryżu o wiele lepiej niż w Krakowie. Nie bez znaczenia dla samopoczucia i możliwości twórczego rozwoju artystki było to, że sztuka Boznańskiej nie spotykała się ze szczególną akceptacją w rodzinnych stronach, choć istniało grono osób, które ją w kraju ceniło, np. w 1894 r. otrzymała srebrny medal na Powszechnej Wystawie Krajowej we Lwowie. Kupiono też jej obrazy do kolekcji krakowskiej i lwowskiej. Zaoferowano jej stanowisko profesorskie w Szkole Sztuk Pięknych. Ale to nie wystarczyło, by skłonić ją do powrotu.

Chciałabym zaprosić Państwa do spojrzenia na twórczość malarki od strony tematyki, którą podejmowała oraz do świata jej inspiracji. Twór-

czość Boznańskiej jest dobrym przykładem na to, że wielcy malarze nie brali się znikąd, lecz wyrastali w konkretnym środowisku, w odniesieniu do twórczości innych wspaniałych twórców. W sposób nowatorski interpretując, przekształcając i rozwijając dokonania poprzedników, wyznaczyli swoją drogę. Artystka mająca aspiracje do tworzenia najlepszej możliwej sztuki odnosiła się do wybitnych wzorów i wartości.

Edukacja Boznańskiej przebiegała według modelu akademickiego, choć malarka nigdy studentką akademii nie była. Wpierw uczona rysunku przez matkę, następnie uczęszczała do prywatnej szkoły Adriana Baranieckiego. Po tym czasie wyjechała na studia do Monachium i w tym mieście przeżyła młodość. Monachium dało jej wiele szans na rozwój i znakomicie zapisało się w jej pamięci. Wspierali ją znajomi ojca, wybitni malarze polscy rezydujący w tym mieście. Przez kontakt z międzynarodowym środowiskiem artystycznym oraz z ważnymi kolekcjami obrazów talent Boznańskiej rozkwitał. Prawdopodobnie dzięki amerykańskim studentom oraz dużej wystawie dzieł Jamesa Whistlera artystka zachwyciła się światem jego odcieni szarości. Whistler w tamtych czasach budził duże zainteresowanie i miał wpływ na młodych malarzy. Około 1890 r. malarka stworzyła *Portret chłopca w gimnazjalnym mundurku* (Muzeum Narodowe w Warszawie). Obraz bardzo przypomina atmosferę obrazów Whistlera. Oprócz radykalnie prostej kompozycji, swobody opanowanego warsztatu, widać w nim duży talent Boznańskiej do ukazywania stanu emocjonalnego modela. Twarz chłopca zwraca uwagę powagą i lekkim zaniepokojeniem.

W Starej Pinakotece w Monachium Boznańska kopiowała m.in. dzieła Antoona van Dycka oraz Petera Paula Rubensa. Analizowała sztukę Velázquezę, idąc pewnie śladami Whistlera, dla którego nadworny malarz króla hiszpańskiego był wzorem doskonałego artysty. Od barokowego mistrza Boznańska czerpała wiedzę o tym, jak wyrażać ekspresję i prawdę w portrecie, zachwycała się techniką kładzenia plamy. Uczyla się podejmowania ryzyka w malarstwie. Re-

Z wystawy „Olga Boznańska (1865–1940)”, 25.10.2014–1.02.2015, Muzeum Narodowe w Warszawie, na pierwszym planie widoczny obraz Diego Velázquezę *Portret Marianny Austriaczki*, fot. materiały autorki

produkcja infantki Velázquezę towarzysząca jej w pracowni wystąpiła jako ozdoba tła w jednym z portretów kobiet. Martwe natury malarka traktowała jako temat poboczny swojej twórczości, są one jednak znakomite i warte choć chwili Państwa uwagi. Widać w nich szacunek do piękna przedmiotu przy starannym ułożeniu kompozycji. To zakłęte życie elementów świata, zapisane za pomocą przytłumionego światła i subtelności złamanych kolorów. Również martwe natury inspirowane były stylem Velázquezę, a także Jeana Chardina i malarstwem holenderskim. Specjaliści dopatrują się w nich również wpływów sztuki dalekowschodniej.

Badacze są pewni, że Boznańska ze sztuką japońską zetknęła się w Monachium, w czasie gdy powstawały duże, prywatne zbiory tej sztuki. Przedmioty z kraju kwitnącej wiśni stały się powszechnie dostępne. Wielu malarzy kolekcjonowało grafiki japońskie i przeróżne bibeloty: wachlarze, parasolki, wazon, posążki, kimono. Emocjonalne inspiracje Japonią u malarki widać na obrazie: *Japonka* (1889, Muzeum Narodowe w Krakowie). Strój dziewczyny, wachlarz w dłoni, uczesanie nie spowodowałyby zapewne, by Japonka okresu Edo zobaczyła duże podobieństwo między sobą a modelką Boznańskiej. Takie pozowanie Europejki, jej stylizacja jak na obrazie Boznańskiej to tylko swobodna interpretacja odległej i tajemniczej kultury, gdy dwudziestoparoletnia malarka dała upust na płótnie swoim fascynacjom.

Używanie rekwizytów japońskich w obrazach przełomu wieków XIX i XX było bardzo częste i miało zewnętrzny charakter. Było przejawem zainteresowań malarzy, manifestacją mody. Wpływ kolekcjonerskiej sztuki japońskiej można odnaleźć na wielu pracach Boznańskiej, w martwych naturach. Posiadanie przedmiotów japońskich nie musiało od razu łączyć się ze zmianą komponowania dzieł i zrozumieniem estetyki odległej kultury. Głębsze przetworzenie idei estetycznych wymagało czasu. Boznańska przyjmuje niektóre zasady, np. brak dosłowności. Ale trzeba dodać, że na Boznańską, jak i na wielu innych, oddziaływała przede wszystkim grafika, a nie malarstwo japońskie.

Grafiki, które odniosły tak ogromny sukces w XIX-wiecznej Europie, były wielobarwnymi drzeworytami tworzonymi dla warstwy mieszczańskiej. W hierarchii społeczeństwa japońskiego mieszczanie stali bardzo nisko. Zatem przez panujących i wykształconych Japończyków kolorowe grafiki nie były cenione. Ale gdy zaczęto je sprowadzać do Europy, swoją odmiennością i kunsztem wywołały niezwykle silne wrażenia na ówczesnych artystach. Wzorowali się oni na nich bezpośrednio lub pośrednio. Niektórzy kopiowali je, jak czynił to Vincent van Gogh. Refleksyjność w adaptowaniu sztuki japońskiej widać u Boznańskiej np. w nietypowych dla jej twórczości motywach: *Widok z okna pracowni* przedstawiony przez gałęzie drzew (1912–1914, Muzeum Narodowe w Krakowie), *Widok z okna pracowni krakowskiej* (ok. 1914, Muzeum Narodowe w Warszawie). Kontakt z japońską kulturą był możliwy nie tylko dzięki ulicznym handlarzom czy antykwariuszom, ale także charyzmatycznym kolekcjonerom.

Znajomość Boznańskiej z Feliksem Jasieńskim, czołowym miłośnikiem japońskiej sztuki w Polsce, zaowocowała portretem kolekcjonera (1907, Muzeum Narodowe w Krakowie). Jasieński wspierał artystów i starał się także opiekować Boznańską. Łączyła ich serdeczna relacja. W korespondencji zachowała się m.in. próba wpłynięcia na bez troskę i hojność artystki, która rozdawała lub półdarmo sprzedawała swoje prace. Na portrecie Jasieńskiego widać dyskretnie umieszczony egzotyczny detal, mówiący o zainteresowaniach bohatera obrazu. Za portretowanym, na stoliku odznacza się buddyjski ołtarzyk. Element przenikania się kultur widać też na *Dziewczynce z chryzantemami*, gdzie same kwiaty, choć dziś nie są dla nas niczym szczególnym, dla ówczesnych były ciekawostką. Kwiaty

pochodzące z Chin, tak ważne również dla kultury japońskiej, uprawiane były w Polsce od lat 80. XIX w., czyli mniej więcej od czasów zainteresowania kulturą japońską. Malarka nie tylko czerpała inspirację bezpośrednio z grafik artystów japońskich, czy też ozdabiała swe kompozycje przeróżnymi japońskimi artefaktami. Wpływ Japonii na Boznańską istniał także w sposób już przetworzony, przez sztukę Whistlera, impresjonistów i Pierre'a Bonnard. Te interesujące kwestie dotyczące wzajemnych inspiracji są obszarem badań historyków sztuki.

Portret jest najważniejszym obszarem w twórczości malarki. Stworzyła również zapadające w pamięć autoportrety. Obrazy, z którymi kojarzyła się przez dłuższy czas jeszcze parę dekad temu, określały Boznańską jako portrecistkę dzieci. Najstynniejsza *Dziewczynka z chryzantemami* (1894, Muzeum Narodowe w Krakowie), a także jasnowłosa dziewczynka z *Imienin babuni* (1888–1889, Muzeum Narodowe w Warszawie) kojarzą się współczesnym jako urocze wizerunki. Choć za czasów Boznańskiej było inaczej, sposób przedstawiania dzieci na jej obrazach nie był typowy i spotykał się z krytyką. Kompozycje portretowe Boznańskiej nie mają w sobie pretensjonalności, miały emanować naturalnością. W kolorystyce dominują szarości, brązy, ugry i biele.

Boznańską oprócz wyrafinowanych połączeń barwnych interesowała głębia osobowości portretowanego. Malarka posiadała niezwykłą cechę, umiała przekazać jednocześnie delikatność i siłę wyrazu. Dzięki szerokiej skali odczuwania potrafiła stworzyć własną, głęboką koncepcję obrazowania człowieka, tworzyć spójne, zdecydowane, wnikliwe portrety bardzo różnych osób. Jej styl, jak i sposób przedstawiania modeli nie jest łatwo przyswajalny. Przez to, że wypowiadała się w malarstwie bardzo osobiście, jej prace budziły kontrowersje, raczej interesowały obytego ze sztuką odbiorcę. W wypowiedziach ówczesnych pojawia się określenie, że obrazy nie należały do „ładnych”. Ale za to były piękne. Ciekawie jest zobaczyć malarstwo Boznańskiej od strony współczesnej wizji człowieka, coraz częściej w pełni wykreowanej przez media społecznościowe i świat wirtualny. Człowiek według Boznańskiej jest przeciwieństwem tej sztywnej kreacji. Chciałoby się powiedzieć, że jest ludzki.

Malarstwo Boznańskiej to malarstwo wyciszone, introwertyczne. Zapewne przyczyniła się do tego nie tylko osobowość twórczyni, ale powaga sztuki dawnej, do której odnosiła się Boznańska.

Malarce bliżej było do Velázqueza i Chardina niż do twórczości np. Tamary Łempickiej. Mimo tego, że artystki dzieliło raptem 30 lat, to prezentują one różne wizje portretowania człowieka. Boznańska nie patrzyła na obraz w kategoriach właściwych grafice, jak na przewidywalny od początku, skończony projekt. Jej malarski ideał był inny niż ideał w grafice. Bardziej od całkowitej stylizacji, głęboko idącej, skrótowej transformacji figury ludzkiej malarka, bazując na realizmie i naturze tworzyła „malarstwo otwarte”. Fascynowała się momentem i zmianą oraz wewnętrznym, zastanym w danej chwili komunikatem osoby portretowanej, jej duchową siłą i charakterem.

Obraz był często świadomie niedokończony, jakby przybrudzony i postarzały, istniał pomiędzy jednym a drugim czasem, przeszłością i przyszłością. W moim rozumieniu jej japonizm przejawiał się np. w umiłowaniu niezagruntowanej, matowej tektury czy płyty. Ten zabieg może spędzać sen z powiek konserwatorom malarstwa, ale artystce dawał szlachetny efekt matu i podobieństwo do tkaniny. Malarstwo wschodnie malowane na ciepłych odcieniach podłoża, na jedwabiu lub papierach miało tę „spłowiałą” estetykę. Prawdopodobnie wiele obiektów, w tym zabytków malarskich, ze Wschodu docierających do Europy było naruszonych upływem czasu.

Przykładem znakomitego dzieła Boznańskiej, które posiada znaczące cechy jej malarstwa, jest nagradzany *Portret Paula Nauena* z 1893 r. Okoliczności jego powstania są często przytaczane jako anegdota z życia artystów. Fakt ten mówi o sposobie pracy Boznańskiej. Malarka zachwyciła się nagle pojawiającą się sytuacją. Zobaczywszy zziębniętego znajomego w płaszczu, wchodzącego w pochmurny poranek do jej pracowni, postanowiła namalować go w tej określonej aurze. Nikt się chyba wówczas nie spodziewał, że z ich sesji powstanie przełomowe dzieło w życiu malarki i jeden z najciekawszych portretów malarstwa XIX-wiecznego. Obraz wygrywa naturalnością układu postaci, znudzonym i zarazem badawczym spojrzeniem eleganckiego modela, wyrazem jego twarzy. Zwraca się uwagę na ciekawą kolorystykę i kompozycję, na staranne pokazanie martwej natury z filiżanką, która niby przypadkowo znalazła się na egzotycznej tacy z laki. Całość tego połączenia nonszalancji i elegancji z wielką wprawą i zdecydowaniem autorki, namalowanego lekko, robi duże wrażenie.

Człowiek Boznańskiej jest głęboko ludzki ze swoim smutkiem, wrażliwością, sposobem zachowania,

upodobaniami. Tego typu portret określa się często portretem psychologicznym. Z pewnością jest to obrazowanie idące w głąb. Wizerunek Paula Nauena pędzla artystki okazał się tak trafny i tak silnie oddziaływał na ludzi, że wywołał skandal obyczajowy. Szybko dostrzeżono wysoką klasę tego płótna i obraz szczęśliwie zakupiony został do kolekcji Muzeum Narodowego w Krakowie.

Wśród portretowanych przez Boznańską znaleźli się przeróżni ludzie: dziewczynki, służące, przedstawiciele rodzin arystokratycznych, szlacheckich oraz mieszczańskich. Portrety kobiet Boznańskiej to najczęściej portrety dam. Wiele z nich uwiecznionych zostało z secesyjnym rozmachem: *Portret Héléne Istrati* (1905, kolekcja prywatna), *Portret Elzy z Sarów Krausowej* (1912, Musée d'Orsay), *Portret damy w czarnym kapeluszu* (1906, kolekcja Grażyny i Jacka Łozowskich). Boznańska malowała nie tylko portrety, ale również poetyckie martwe natury oraz obrazy swoich pracowni. Warto popatrzeć na dzieła: *Kompozycja z nasturcjami* (ok. 1906, Muzeum Narodowe w Krakowie), *Martwa natura z budzikiem* (ok. 1903, Muzeum Narodowe w Krakowie) czy

Olga Boznańska, *Portret Paula Nauena*, 1893, Muzeum Narodowe w Krakowie, fot. Muzeum Narodowe w Krakowie, domena publiczna

Wnętrze paryskiej pracowni (ok. 1908, Muzeum Narodowe w Krakowie). Zapewne patrząc na jej dzieła, dostrzega się różne wartości i wątki. Można zwrócić uwagę na atmosferę skupienia, która panuje na obrazach Boznańskiej. W sytuacji dynamicznie przeobrażającej się epoki, zakończonej wielką zmianą obyczajów, Boznańska w pewnym momencie swego życia zastygła w swoim świecie, w minionych czasach, jakby zamieszkała w zapomnianej kresowej twierdzy. To miało swoją dobrą, ale również negatywną stronę. Malarka zapłaciła cenę za swój radykalny wybór, brak kompromisów, niechęć do dostosowywania się. Była nią alienacja, dziwaczne zachowania i bieda.

Boznańska jest postacią wyjątkową. Skupiona i pewna swej wartości, wyniosła, jednocześnie dobra i hojna. Poświęciła się swemu zadaniu, prowadziła otwartą pracownię i mieszkała w centrach artystycznego świata. Towarzyska samotnica, ciekawa świata, w wieku dojrzałym stroniła od ludzi. Mimo niejednokrotnej próby rodaków w ulżeniu jej losowi, niełatwo było jej pomóc. Gdy po I wojnie światowej straciła wielu znajomych, a malarstwo z poprzedniego wieku stało się niemodne, wraz z nim powoli Boznańska stawała się niemodna.

Dumna artystka karmiąca myszy wychodzące wieczorami z otworów w ścianach zadymionej pracowni z czasem całkowicie się odizolowała. Jakby nie przyjęła do wiadomości, że trzeba było pomyśleć, co ze sobą zrobić dalej. Odbiegając mentalnie od reszty świata pędzącego w innym kierunku, może świadomie wybierając trwanie w tym, co знаła, postanowiła nadal „robić swoje”. W latach 30. przyniesiona tragiczną śmiercią siostry, brakiem bezpieczeństwa finansowego stała się „miejską zjawą” i wyrzutem sumienia, m.in. dla Józefa Czapskiego i Jerzego Waldorffa. Choć jej pracownia wcześniej była atrakcją paryską, stała się miejscem nieprzyjaznym. Artystka, choć rozważała powrót do Krakowa, jednak nie wybrała racjonalnego rozwiązania swoich problemów i pozostała w Paryżu do śmierci.

Gdy czyta się oświadczenie mistrza Katsushiki Hokusai, który w wieku 75 lat uważał się za starca opętanego malarstwem i przedstawiał śmiało plany rozwoju swoich umiejętności, tę postawę łatwo można przyjąć jako przejaw japońskiej mądrości i filozofii. A czy skupienie na pracy, które pojawiło się u Boznańskiej, tak że niezależnie od okoliczności malowała prawie do końca życia, przyjmujemy za jej wybór czy dziwactwo, które lepiej było zahamować? Jej przejmujący autoportret z ok. 1930 r.

(kolekcja prywatna) jest obrazem bez upiększeń. To prosty obraz zmęczonego, starego człowieka, który jednak wie, kim jest i co robi. To może portret specyficznych typów ludzi z kręgu dawnej sztuki, których szczęściem jest trzymać w schorowanej dłoni pędzel i trwać przy sztaludze. Czy autoportret starej malarki to piękny obraz? Tak. Czy to symbolizm? Tak. Na ciepłym odcieniu podobrazia pojawiająca się rozpadająca twarz, wyrażona w syntezie środków – czy to japonizm? Tak. Technika postimpresjonistyczna? Namalowany plamkami, wrażeniowo, w jeden wieczór, niedokończony... Raczej żaden malarz realistyczny nie powiedziałby, że to gotowy obraz. Intymizm? Obraz jest bardzo osobisty i poruszający.

Świat subtelnych niuansów malarskich odszedł wraz z postacią Olgi Boznańskiej ubranej w czerń staroświeckiej sukni. Wśród kolejnych prądów rodzącej się nowoczesności możemy przyrzeć się malarce na nowo. Boznańska należy do najwybitniejszych i najbardziej charakterystycznych twórców w historii sztuki polskiej. Inspiruje i fascynuje kolejne pokolenia malarzy i historyków. Dobrze, gdy przypomina się jej rzeczywistość zgaszonych kolorów, melancholijnych twarzy, malowniczych kwiatów i filiżanek. Niech rok 2025 sprzyja sztuce Boznańskiej i zachęci nas do jej odkrywania.

Słowa kluczowe: Olga Boznańska, portret, inspiracja.

Bibliografia:

- Higersberger R.: *Olga Boznańska*, katalog wystawy. Warszawa: Muzeum Narodowe w Warszawie, 2015.
- Kopszak P.: *Olga Boznańska*. Ludzie, Czasy, Dzieła. Warszawa: Edipresse, 2006.
- Król A.: *Manggha Boznańskiej – Inspiracje sztuką Japonii w malarstwie Olgi Boznańskiej*, katalog wystawy. Kraków: Centrum Sztuki i Techniki Japońskiej Manggha, 2006.

Agata Jóźwiak – malarka i popularyzatorka malarstwa, autorka cykli obrazów poświęconych krajobrazom oraz artykułów dotyczących historii malarstwa pejzażowego. Prace swe prezentowała na wystawach indywidualnych i zbiorowych. Poprzez tusz dalekowschodni, a także teksty propaguje ideę ochrony przyrody i pracę nad własnym umysłem. Bliska jest jej sztuka starożytna oraz dawna. Zajmuje się przede wszystkim zagadnieniami dotyczącymi obrazowania natury.

Twórczość jako relacja: edukacyjne znaczenie kontaktu z mistrzem w rozwoju potencjału ucznia

dr Katarzyna Nosek-Kozłowska

Twórczość w edukacji to nie tylko indywidualna cecha ucznia, ale także relacja z mistrzem, który inspiruje, motywuje i rozwija potencjał młodego człowieka. Nauczyciel, pełniąc rolę przewodnika, stwarza przestrzeń do twórczego myślenia, pomagając uczniowi odkrywać jego umiejętności i pasje.

Współczesny nauczyciel pełni rolę nie tylko przekaznika wiedzy, ale także mentora, przewodnika i inspiratora, który ma kluczowy wpływ na rozwój potencjału ucznia. Jednym z podstawowych warunków wprowadzania innowacji w szkole jest aktywność nauczyciela¹. Jako osoba odpowiedzialna za kształtowanie umysłów młodych ludzi nauczyciel musi wykazać się elastycznością, umiejętnością dostosowywania metod nauczania oraz zdolnością dostrzegania indywidualnych potrzeb każdego ucznia. Współczesna edukacja wymaga od nauczycieli coraz większej kreatywności i innowacyjności, by skutecznie rozwijać talenty młodych ludzi i wspierać ich w pełnym odkrywaniu swoich możliwości².

Potencjał człowieka to nie tylko wiedza teoretyczna, ale także zdolności społeczne, emocjonalne oraz twórcze, które wymagają szczególnej troski i stymulacji. Zadaniem nauczyciela jest nie

tylko nauczać, ale także inspirować do samodzielnego myślenia, rozwiązywania problemów i odkrywania nowych ścieżek. W tym kontekście, nauczyciel jako kreatywny lider edukacyjny³ odgrywa fundamentalną rolę w wyzwaniu i rozwijaniu potencjału ucznia, pomagając mu stawić czoła wyzwaniom współczesnego świata.

W edukacji niezbędne jest podejście, które uwzględnia indywidualność ucznia, jego zainteresowania oraz możliwości, a także zdolność do nauki przez doświadczanie, eksperymentowanie i samodzielne odkrywanie. Aktywność twórcza dzieci jest potrzebą biologiczną, której zaspokojenie jest niezbędne do prawidłowego rozwoju⁴. Nauczyciel pełniący rolę twórczego przewodnika potrafi wprowadzać uczniów w świat nowych idei, pomagając im nie tylko w zdobywaniu wiedzy, ale także w rozwijaniu ich własnych talentów i pasji. Takie podejście do nauczania

pozwala uczniom nie tylko lepiej poznać siebie, ale także zrozumieć, jak mogą wykorzystać swoje umiejętności w przyszłym życiu zawodowym i społecznym.

Kreatywność i twórczość w edukacji i współczesnym świecie

W drugiej dekadzie XXI w. kreatywność staje się powszechnie uznawana za kluczową kompetencję nie tylko w świecie biznesu i innowacji, ale również w edukacji i codziennym życiu⁵. Pojęcie to, choć nadal trudne do jednoznacznego zdefiniowania, zaczyna odgrywać istotną rolę w kształtowaniu charakteru i umiejętności uczniów na całym świecie. Krzysztof J. Szmidt wyraża pogląd, że kreatywność to przede wszystkim cecha charakteru człowieka, który potrafi generować nowe i wartościowe pomysły. To zdolność do ideacji, czyli tworzenia rozmaitych koncepcji i rozwiązań problemów, która może objawiać się w różnych dziedzinach aktywności człowieka⁶. W tym kontekście kreatywność jest kluczowa nie tylko dla rozwoju gospodarczego, ale również dla osobistego rozwoju jednostki. Badacze zauważają, że kreatywność i inteligencja, mimo że odrębne, są częścią tego samego procesu poznawczego. Jednakże, w przeciwieństwie do inteligencji, kreatywność koncentruje się na zdolności do tworzenia czegoś nowego, nieograniczonego przez istniejące normy czy schematy⁷. Twórczość dziecięca ma miejsce bez uświadomienia sobie postawy twórczej. Jest ona bezinteresowna, spontaniczna, ma charakter zabawy i nie opiera się na znanych regułach działania⁸. Psychologia humanistyczna traktuje postawę twórczą jako ważną cechę, która pomaga człowiekowi dobrze funkcjonować w społeczeństwie. Dzięki niej potrafi on przystosować się do zmian, radzić sobie z trudnościami i szukać rozwiązań. Taka postawa wiąże się z chęcią rozwoju, pracy nad sobą i doskonalenia umiejętności. Widać ją w aktywnym podejściu do życia, ciekawości świata i otwartości na nowe doświadczenia⁹.

W kontekście edukacji, rozwijanie kreatywności i postawy twórczej u uczniów staje się nieodłączną częścią programów nauczania. Szkoły i nauczyciele coraz bardziej doceniają znaczenie zachęcania uczniów do eksplorowania swojej pomysłowości i poszukiwania innowacyjnych rozwiązań. W ten sposób, kreatywność nie tylko wspiera rozwiązywanie problemów w szerszym

kontekście społecznym i gospodarczym, ale też stymuluje indywidualny rozwój ucznia jako niepowtarzalnej jednostki. Kreatywność stanowi niezbędny element dla współczesnego świata, który coraz bardziej kładzie nacisk na innowację, adaptację oraz niekonwencjonalne myślenie¹⁰. Jej rozwój w edukacji zapewnia przyszłościowy rozwój społeczeństw i jednostek, umożliwiając im odnajdywanie i kreowanie nowych, inspirujących dróg w różnych aspektach życia.

Kontakt z nauczycielem – mistrzem – relacja rozwijająca potencjał ucznia

Każdy człowiek posiada potencjał twórczy, który można wyzwalać i rozwijać¹¹. Wiedza nauczycieli o twórczości i ich wrażliwość pełni więc istotną rolę w rozwijaniu kreatywnych zachowań uczniów w środowisku szkolnym¹². Zadaniem dorosłego w twórczej aktywności dzieci jest inspirowanie ich i zachęcanie do działania. Równie istotne jest akceptowanie ich prac takimi, jakie są – bez poprawiania ich w celu „upiększenia” czy nadania bardziej realistycznego wyglądu, tylko po to, by lepiej wyglądały na wystawach, gazetkach czy konkursach¹³. Siedmiolatek rozpoczynający naukę w szkole to naturalny odkrywca – ciekawy świata, pomysłowy i pewny siebie. Ma w sobie potencjał i nadzieję, że szkoła pomoże mu rozwijać swoje zdolności, nawet te jeszcze nieuświadomione.

Kluczową rolę odgrywa tu nauczyciel – jego uważność, empatia i przygotowanie. Mimo ograniczeń programowych, dobry nauczyciel potrafi wspierać kreatywność ucznia. Wystarczy, że okaże mu zainteresowanie, wzmocni pozytywnie jego działania, będzie unikał nadmiernej krytyki i podejdzie do niego indywidualnie¹⁴. Istnieje wiele aktywnych metod nauczania, które nauczyciel może wykorzystać w celu pobudzenia aktywności ucznia, istotna w pracy edukacyjnej jest także znajomość **zasad rozwijania potencjału twórczego**. Ciekawą ich klasyfikację przedstawia A. Tokarz¹⁵:

- Zasada różnorodności – polega na urozmaicheniu treści, metod i form pracy. Kluczowa jest możliwość wyboru – uczestnik powinien mieć dostęp do różnych opcji i środków wyrazu.
- Zasada odroczonego i wielostronnego wartościowania – pomysły nie powinny być oceniane od razu. Krytyka, jeśli się pojawi, ma być rzeczowa i wspierająca, nie zniechęcająca.

- Zasada względnej przydatności wiedzy – zbyt silne opieranie się na wiedzy racjonalnej może ograniczać kreatywność. Czasem warto ją odsunąć na bok, by uruchomić nowe sposoby myślenia.
- Zasada respektowania sprzeczności – twórczość to często działanie w warunkach niejednoznacznych i pełnych napięć. Ważna jest tu tolerancja dla niejasności i różnic.
- Zasada prymatu emocji pozytywnych – przyjazna atmosfera, poczucie swobody i zabawy sprzyjają twórczości. Redukują lęk i blokady emocjonalne.
- Zasada sprawstwa – uczestnicy powinni mieć realny wpływ na działania, możliwość decydowania i aktywnego udziału w procesie twórczym.

Warto pamiętać, że tylko twórczy człowiek może stymulować i wyzwalać twórczy potencjał innych. Zdaniem J. Kujawińskiego, twórczy nauczyciel to osoba, która potrafi trafnie rozpoznawać potrzeby i możliwości uczniów – zarówno emocjonalno-motywacyjne, poznawcze, jak i behawioralne. Umie pobudzać nowe motywy, które sprzyjają dalszemu rozwojowi twórczemu, a także zachęca uczniów do samodzielnego i kreatywnego radzenia sobie z problemami. Potrafi mobilizować do tworzenia i odkrywania nowych, użytecznych rozwiązań – zgodnych z potrzebami uczniów oraz wymaganiami programu nauczania. Wspiera rozwój operacji umysłowych, zwłaszcza myślenia dywergencyjnego, które jest podstawą twórczego działania. Samodzielnie formułuje cele twórcze i przedstawia je uczniom w formie otwartych zadań problemowych dostosowanych do ich możliwości oraz warunków uczenia się.

Tworzy też sytuacje psychopedagogiczne, które pobudzają aktywność twórczą, zapewniając przy tym odpowiednie warunki – zarówno emocjonalne, jak i materialne. Umiejętnie dobiera metody, formy i środki dydaktyczne sprzyjające rozwijaniu twórczości oraz potrafi się nimi skutecznie posługiwać. Właściwie kieruje twórczą aktywnością uczniów, zachowując równowagę między działaniami spontanicznymi a tymi inspirowanymi lub sterowanymi za pomocą zadań problemowych. Organizuje sytuacje dydaktyczno-wychowawcze, które sprzyjają współpracy między uczniami, a także dba o to, by wzrastał ich udział w świadomym tworzeniu i odkrywaniu¹⁶.

W procesie twórczym ważny jest nie tylko końcowy efekt – czyli sam wytwór – ale przede wszystkim to, co dzieje się w trakcie jego powstawania. Twórczość rozwija wiele umiejętności: komunikację z innymi, zabawę w nowej formie, nietypowe wykorzystanie znanych przedmiotów czy świeże spojrzenie na otaczający świat. Kluczowe jest stworzenie dziecku przestrzeni do budowania poczucia własnego „ja” i wyrażania swojej indywidualności poprzez twórcze działania. Człowiek może być kreatywny w każdej dziedzinie życia – wystarczy mu na to pozwolić. Jednym z popularnych sposobów wspierania twórczości i przełamywania barier są grupowe treningi twórczości. To zestaw różnorodnych ćwiczeń, które mają na celu rozwijanie postaw i umiejętności potrzebnych do kreatywnego rozwiązywania problemów. Ich podstawą jest heurystyka – metoda oparta na samodzielnym poszukiwaniu rozwiązań. Takie podejście wprowadza do nauczania elementy, które pobudzają aktywność poznawczą, otwierają na nowe doświadczenia i wspierają rozwój osobowości ucznia¹⁷.

Kreatywność to nie tylko powszechnie uznawana domena zajęć plastycznych czy wykorzystujących elementy techniki, sztuki. To także umiejętność, którą można i warto rozwijać wśród nastolatków – poprzez codzienne rozmowy, sposób przekazywania wiedzy oraz świadome kształtowanie postaw. W pracy z uczniami warto zadawać pytania, które skłaniają do refleksji i poszukiwania alternatywnych rozwiązań. „Jak inaczej można by to zrobić?”, „Jakie inne podejścia przychodzą Ci do głowy?” – to proste pytania, które uruchamiają myślenie dywergencyjne. Dobrze jest też pokazywać konkretne narzędzia wspierające twórcze notowanie i planowanie – takie jak mapy myśli czy infografiki. Warto również zapoznać uczniów z metodami burzy mózgów – w tym z jej wersją dla jednej osoby – by uczyli się samodzielnie generować pomysły i analizować je z różnych perspektyw.

Kreatywność nie rozwija się w próżni. Wymaga środowiska, które dostrzega i wspiera zainteresowania ucznia. Dobrze dobrane materiały, projekty czy tematy zadań domowych mogą pomóc uczniowi pogłębiać pasje w sposób uporządkowany, a jednocześnie inspirujący. Ważnym aspektem jest również budowanie odpowiedzialności i wytrwałości – ale nie przez presję, a przez mądrze zaplanowane działania. To nauczyciel (podobnie jak rodzic) powinien być przykładem: pokazywać, jak sam radzi sobie z problemami, jak podchodzi do wyzwań twórczo, a nie rutynowo.

Nie chowajmy własnej kreatywności – uczniowie uczą się najwięcej przez obserwację. Jeśli nauczyciel pozwala sobie na twórczy relaks, np. przez rysowanie, rozwiązywanie łamigłówek czy działania manualne, warto podzielić się tym z klasą. To nie tylko buduje relację, ale też pokazuje, że kreatywność nie kończy się wraz z dzieciństwem – jest umiejętnością na całe życie. Rozwijanie kreatywności w szkole nie polega na ocenianiu pomysłów, lecz na ich zauważaniu i docenianiu.

Nauczyciel, który chce wspierać twórcze myślenie, powinien przede wszystkim słuchać, nie krytykować. Otwartość na pytania uczniów i komunikat, że każdy głos jest istotny, tworzą atmosferę sprzyjającą eksploracji i swobodnemu wyrażaniu myśli. Kluczowe jest nie tyle samo ocenianie, co sposób, w jaki nauczyciel prowadzi uczniów w stronę odkrywania nowych ścieżek i niestandardowych rozwiązań. Zamiast koncentrować się wyłącznie na efektach, warto doceniać proces poszukiwań – próby, błędy i własne strategie uczniów. Jeśli pojawia się ocena – powinna być jasna, merytoryczna i oparta na wspólnie ustalonych kryteriach. Dobrym rozwiązaniem jest wypracowanie wraz z klasą mechanizmu oceniania, który będzie zrozumiały i transparentny. Dzięki temu uczniowie zyskują poczucie wpływu i bardziej się angażują. Treści dydaktyczne, które nawiązują do zainteresowań i doświadczeń uczniów, sprzyjają większej aktywności i chęci do twórczej pracy. Im bliżej realiów i świata ucznia – tym większa szansa na to, że pobudzimy jego ciekawość i zaangażowanie¹⁸.

We współczesnym świecie doskonałym narzędziem do rozwijania kreatywności i pobudzania twórczego potencjału uczniów są także nowe technologie, które nie muszą ograniczać się do odtwórczego przyswajania wiedzy. Odpowiednio wykorzystane, mogą być przestrzenią do twórczego działania, eksperymentowania i wyrażania siebie. Po pierwsze, technologie cyfrowe oferują szeroką gamę aplikacji i platform umożliwiających tworzenie różnorodnych treści multimedialnych. Narzędzia takie jak Canva, Genially, Padlet czy Prezi pozwalają uczniom projektować prezentacje, infografiki i mapy myśli, integrując przy tym elementy wizualne, tekstowe oraz dźwiękowe. Tego rodzaju działania rozwijają zarówno kompetencje cyfrowe, jak i umiejętność nieszablonowego podejścia do zadań. Kolejnym obszarem wspierającym kreatywność jest programowanie i robotyka.

Platformy takie jak Scratch, MakeCode czy zestawy edukacyjne Lego umożliwiają uczniom tworzenie własnych gier, animacji i modeli interak-

tywnych. Tego typu aktywności nie tylko rozwijają logiczne myślenie, lecz również uczą eksperymentowania i samodzielnego poszukiwania rozwiązań. Warto także zwrócić uwagę na możliwości, jakie dają rozszerzona (AR) i wirtualna rzeczywistość (VR). Dzięki nim uczniowie mogą doświadczać zjawisk i miejsc niedostępnych w rzeczywistości szkolnej – od eksploracji wnętrza komórki po wirtualne wizyty w muzeach czy przestrzeniach historycznych. Tego typu doświadczenia stymulują wyobraźnię oraz pogłębiają procesy poznawcze. Technologie wspierają także współpracę i proces generowania pomysłów w grupie, umożliwiają uczniom wspólne tworzenie projektów, prowadzenie burzy mózgów i budowanie map pojęciowych w czasie rzeczywistym. Ułatwiają one komunikację i rozwijają kompetencje zespołowe. Nie bez znaczenia pozostają także gry edukacyjne i elementy grywalizacji, które – odpowiednio zastosowane – motywują uczniów do aktywnego udziału w zajęciach.

Podsumowując, nowe technologie właściwie zintegrowane z procesem dydaktycznym stanowią istotny czynnik wspierający rozwój kreatywności uczniów. Ich wykorzystanie wymaga jednak świadomego planowania, znajomości narzędzi oraz elastyczności w prowadzeniu zajęć.

Na zakończenie

Analiza twórczości jako relacji ukazuje, że kreatywność nie jest jedynie jednostkową zdolnością, lecz procesem zakorzenionym w interakcjach – szczególnie tych, które zachodzą pomiędzy uczniem a mistrzem. Relacja ta, oparta na zaufaniu, uznaniu potencjału ucznia oraz odpowiedzialnym prowadzeniu, odgrywa istotną rolę w kształtowaniu kompetencji twórczych. Edukacja, która stawia na rozwijanie kreatywności, powinna zatem tworzyć przestrzeń sprzyjające dialogowi, refleksji i samodzielnemu poszukiwaniu rozwiązań. Mistrz, rozumiany jako przewodnik i inspirator, może skutecznie wspierać ucznia w odkrywaniu własnych możliwości oraz w budowaniu tożsamości twórczej. Tym samym, szkoła staje się miejscem nie tylko przekazywania wiedzy, lecz także rozwijania zdolności innowacyjnego myślenia i działania, które są kluczowe w kontekście wyzwań współczesnego świata.

Słowa kluczowe: uczeń, nauczyciel, mistrz, twórczość, kreatywność.

Przypisy:

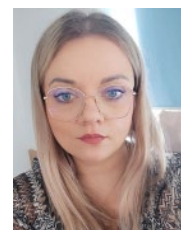
- ¹ D. Gębuś, *Innowacyjna szkoła – kreatywny uczeń: twórczość wyzwaniem współczesnej edukacji*, „Podstawy Edukacji” nr 2/2009, s. 193–205.
- ² M. Karwowski, *Motywowanie uczniów do działań twórczych – między romantyzmem a behawioryzmem*, „Ruch Pedagogiczny” nr 3–4/2006, s. 13–27.
- ³ W. Panek, *Próba charakterystyki psychologicznej postawy twórczej nauczycieli szkół podstawowych – państwowej i społecznej*, [w:] A. Karpińska (red.), *Szkolnictwo niepaństwowe – partnerstwo czy konkurencja?* Olecko 1997, s. 189–197.
- ⁴ M. Walewska, *Twórczość uczniów I etapu edukacyjnego w opinii nauczycieli*, [w:] A. Karpińska, W. Wróblewska, P. Remża (red.), *Edukacja zorientowana na ucznia i studenta*, Białystok 2021, s. 215–235.
- ⁵ J. Lamri, *Kompetencje XXI wieku*, Warszawa 2021.
- ⁶ K.J. Szmidt, *ABC kreatywności*, Warszawa 2010, s. 43.
- ⁷ T. Ronginska, *Wielowymiarowość kreatywności w edukacji*, „Rocznik Lubuski” t. 45, cz. 1/2019, s. 15–27.
- ⁸ M. Magda-Adamowicz, *Twórczość pedagogiczna nauczycieli w kontekście systemowym. Źródła, koncepcje, identyfikacje*, Toruń 2015.
- ⁹ D. Gębuś, dz. cyt.
- ¹⁰ K.J. Szmidt, dz. cyt., s. 43.
- ¹¹ E. Nęcka, *Psychologia twórczości*, Gdańsk 2001, s. 19–23.
- ¹² M. Walewska, dz. cyt.
- ¹³ Tamże.
- ¹⁴ D. Gębuś, dz. cyt.
- ¹⁵ A. Tokarz, *Dynamika procesu twórczego*, Kraków 2005, s. 213–218.
- ¹⁶ J. Kujawiński, *Rozwijanie aktywności twórczej uczniów klas początkowych*, Warszawa 1990.

- ¹⁷ M. Kuśpit, *Jak stymulować twórczość ucznia?* „Remedium. Profilaktyka i promocja zdrowego stylu życia” nr 7–8/2003, s. 125–126.
- ¹⁸ D. Zając, *Jak rozwijać kreatywność u uczniów?* „Życie Szkoły” nr 6/2022, s. 4–11.

Bibliografia:

- Gardner J.W.: *Self-Reneval, The individual and the innovative society*. New York: Harper and Row, 1964.
- Gębuś D.: *Innowacyjna szkoła – kreatywny uczeń: twórczość wyzwaniem współczesnej edukacji*. „Podstawy Edukacji” nr 2/2009, s. 193–205.
- Karwowski M.: *Motywowanie uczniów do działań twórczych – między romantyzmem a behawioryzmem*. „Ruch Pedagogiczny” nr 3–4/2006, s. 13–27.
- Kujawiński J.: *Rozwijanie aktywności twórczej uczniów klas początkowych*. Warszawa: WSiP, 1990.
- Kuśpit M.: *Jak stymulować twórczość ucznia?* „Remedium. Profilaktyka i promocja zdrowego stylu życia” nr 7–8/2003, s. 125–126.
- Lamri J.: *Kompetencje XXI wieku*. Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer, 2021.
- Magda-Adamowicz M.: *Twórczość pedagogiczna nauczycieli w kontekście systemowym. Źródła, koncepcje, identyfikacje*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2015.
- Nęcka E.: *Psychologia twórczości*. Gdańsk: Wydawnictwo GWP, 2001.
- Panek W.: *Próba charakterystyki psychologicznej postawy twórczej nauczycieli szkół podstawowych – państwowej i społecznej*, [w:] A. Karpińska (red.): *Szkolnictwo niepaństwowe – partnerstwo czy konkurencja?* Olecko: Mazurska Wszechnica Nauczycielska, 1997, s. 189–197.
- Ronginska T.: *Wielowymiarowość kreatywności w edukacji*. „Rocznik Lubuski” t. 45, cz. 1/2019, s. 15–27.
- Szmidt K.J.: *ABC kreatywności*. Warszawa: Wydawnictwo Difin, 2010.
- Tokarz A.: *Dynamika procesu twórczego*. Wydawnictwo UJ, Kraków 2005.
- Walewska M.: *Twórczość uczniów I etapu edukacyjnego w opinii nauczycieli*, [w:] A. Karpińska, W. Wróblewska, P. Remża (red.): *Edukacja zorientowana na ucznia i studenta*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2021, s. 215–235.
- Zając D.: *Jak rozwijać kreatywność u uczniów?* „Życie Szkoły” nr 6/2022, s. 4–11.

Dr Katarzyna Nosek-Kozłowska – pedagog, nauczycielka akademicka. Od 2019 r. doktor nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika. Jej praca badawcza koncentruje się na funkcjonowaniu rodziny, analizie przemian zachodzących w strukturze rodziny oraz wyzwaniach związanych z rodzinami transnarodowymi. Zajmuje się również tematyką funkcjonowania i terapii dzieci i młodzieży pochodzących z różnych środowisk wychowawczych.

Techniki Freinetowskie jako czynniki wyzwalające kreatywność uczniów

dr Justyna Sala-Suszyńska

„Pozwólcie zakwitnąć młodym kwiatom, nawet jeśli czasem zmoczy je deszcz. Całą resztę otrzymacie w nadmiarze” – Celestyn Freinet.

Współczesna szkoła powinna dążyć do ukształtowania ucznia jako człowieka jutra: moralnego, uspołecznionego pracownika, świadomego swych praw i obowiązków. Dzięki temu przygotowuje ucznia do przyszłej pożytecznej, ale godnej pracy w harmonijnie rozwiniętym społeczeństwie. Zwolennikiem takiego podejścia był Celestyn Freinet, który chciał stworzyć system pedagogiczny, oparty na stymulacji prawidłowego rozwoju fizycznego i psychicznego dziecka, biorąc pod uwagę jego możliwości, potrzeby i zdolności¹.

Ogólna charakterystyka pedagogiki Celestyna Freineta

Celestyn Freinet, pedagog francuski, twórca „nowoczesnej szkoły francuskiej”, żył w latach 1896–1966. Jego koncepcja pedagogiki opierała się na mądrości życiowej, którą zdobył od mędrców, pastuszków, poprzez obcowanie z przyrodą. Kładł nacisk na konieczność dostosowania oddziaływań wychowawczy do rozwoju psychicznego dziecka i jego zainteresowań. W założeniach pedagogiki Celestyna Freineta wyznawano postulat pądocentryzmu, pedagogiki wychodzącej od dziecka, domagano się zrzucenia pierwszoplanowości nauczyciela i adaptacyjnych dążeń środowiska na rzecz wychowania wychodzącego od naturalnych potrzeb dziecka oraz uwzględniającego jego fazy rozwojowe.

Samokontrola i własny rozwój każdego ucznia w pedagogicznym systemie C. Freineta opiera się na wszystkich **trzech źródłach autoregulacji**: a) **społecznym** – współpraca z rówieśnikami, nauczycielem i innymi dorosłymi; b) **personalnym** – indywidualizacja, samodzielne, niezależne planowanie i wybór czynności, wyrażanie się, samokontrola, samoocena, reagowanie na samego siebie;

c) **sytuacyjnym** – celowe ćwiczenie i rozwijanie autoregulacji w specjalnym środowisku wychowawczym, w którym dochodzi do wielostronnej aktywizacji ucznia².

Ponadto, C. Freinet wzywał do odnowy zawodu nauczyciela, odrzucenia tradycyjnych metod nauczania i przejścia do stosowania nowoczesnych technik. Upominał nauczycieli, by zaprzestali nadużywać autorytetu, który może wzbudzić u uczniów niechęć do dalszej nauki. Nauczyciel życzliwy, uśmiechnięty, w stosunku do ucznia musi wykonywać pracę z przyjemnością i zamiłowaniem. Powinien mobilizować swoich uczniów, pozwalać im doświadczać po omacku, eksperymentować, porównywać, szukać rozwiązań, odkrywać. Pedagog podkreślał, iż niezwykle ważna jest atmosfera klasy i klimat, jaki tworzy nauczyciel wraz ze swoimi uczniami. Nauczycielowi wskazywał drogę zrozumienia dzieci poprzez postawienie siebie na miejscu ucznia oraz nawiązywał do udzielania pochwał, które mają istotny wpływ na nastawienie dziecka do nauki³.

Akcentem dominującym w pedagogice Freineta są dwa elementy: przekonanie o konieczności organizowania dzieciom w szerokim zakresie kontaktów ze środowiskiem w celu rozwinięcia ich zainteresowań i twórczej aktywności oraz przeświadczenie o dużej wartości swobodnej ekspresji włączonej do procesu nauczania i wychowania⁴.

Opis technik Freinetowskich

Celestyn Freinet nie był zwolennik tradycyjnych podręczników, dlatego opracował szereg technik pedagogicznych, które wpływają na wszechstronny rozwój dziecka. Techniki Freinetowskie zostały podzielone na dwie kategorie:

- **techniki wychowawcze** (gazetka wychowawcza, spółdzielnia klasowa, dyplomy sprawności, swobodna twórczość artystyczna, referaty, sprawności, korespondencja międzyklasowa i międzyszkolna);
- **techniki nauczania** (swobodny tekst, drukarnia szkolna, gazetka szkolna, korespondencja międzyszkolna, doświadczenia poszukujące, planowanie pracy, referaty, fiszki autokorektywne)⁵.

Zdecydowano się na dokonanie szczegółowej charakterystyki najpopularniejszych technik.

Doświadczenia poszukujące stanowią istotną formę gromadzenia wiedzy, ponieważ dzieci odkrywają cechy przedmiotów, ludzi, zwierząt oraz relacje i wzajemne uwarunkowania w przyrodzie i w społeczeństwie. Początkowo, proces ten jest spontaniczny przy wykorzystaniu zmysłów, a następnie przeradza się w świadomy i celowy sposób zdobywania wiedzy, zwłaszcza kiedy jest zgodny z zainteresowaniami ucznia. Forma oparta na obserwacji i samodzielnym dochodzeniu do wyników angażuje uczniów i wpływa na trwałość opanowanej wiedzy. Technika doświadczeń poszukujących wyzwala w uczniach aktywność celową, która nastawiona jest na zdobycie umiejętności formułowania trafnych wniosków i spostrzeżeń.

Fiszki autokorektywne to zestaw kart podzielonych na dwie grupy: zadanie i odpowiedź. Karta z zadaniem zawiera treść zadania, karta odpowiedzi to rozwiązanie zadania. Uczeń wybiera fiszkę z zadaniem, po samodzielnej próbie rozwiązania zadania sięga po fiszkę z odpowiedzią, porównując swoje odpowiedzi ze wzorem, jeśli to konieczne, poprawia swoje błędy. Fiszki mają na celu samodzielne ćwiczenie nabytych już umiejętności przez ucznia. Samodzielność w procesie oceny własnej pracy to ważny element w budowaniu świadomości ucznia w procesie uczenia się. Brak oceny ze strony nauczyciela pozytywnie wpływa na poczucie wartości i odwagi u dzieci. To przekłada się na budowanie motywacji wewnętrznej do dalszych prób i poszukiwań. Uczniowie przy czynnościach związanych z techniką pracy z fiszkami autokorektywnymi celowo rozwijają swoje zdolności autoregulacyjne: własną motywację – uczniowie ustanawiają sobie bliskie i odległe cele, aktywizują swoje możliwości; planują swój postęp, uczą się pracować z czasem, uczą się wybierać zadania odpowiadające ich możliwościom; wzmacniają panowanie nad sobą przy

próbie dokończenia rozpoczętej pracy, pokonywania przeszkód, które się pojawiają, także wtedy, kiedy zostanie ukierunkowane zachowywanie się w sytuacjach społecznych; uczą się samokontroli; uczą się samooceny własnej pracy, siebie i pozostałych uczniów. Twórcami takich fiszek mogą być zarówno nauczyciele, jak i uczniowie na każdym etapie kształcenia⁶.

Swobodny tekst polega na tworzeniu przez uczniów wypracowań zgodnie z ich zainteresowaniami, w dowolnej i nienarzuconej formie literackiej. Najciekawsze, wybrane przez uczniów prace, zostają przeznaczone do wspólnej korekty stylistyczno-językowej, a następnie umieszczone w gazetce szkolnej. Technika ta uwzględnia najważniejsze rodzaje ćwiczeń metodycznych: w mówieniu i pisaniu, słownikowo-frazeologiczne, czytania głośnego i cichego ze zrozumieniem, nauki o języku oraz poszerzanie wiedzy. Uczniowie kształtują umiejętność uzasadniania swoich poglądów, dyskusowania nad treścią i kompozycją utworu. Dodatkowo, technika ta wpływa na rozszerzanie zasobu słownikowego, stałych związków frazeologicznych, a także wiadomości z gramatyki, ortografii i stylistyki. Tworzone teksty pozwalają nauczycielowi poznać osobowość uczniów, ich zamiłowania, cele, stosunek do innych osób i przyrody⁷.

Twórcza ekspresja plastyczna, teatralna, muzyczna, techniczna wyzwala określone zainteresowania oraz pozwala zaspokoić potrzeby psychiczne uczniów. Realizacja uzdolnień umożliwia osiąganie sukcesu w danej dyscyplinie, np. w zakresie zajęć plastycznych (rysowanie, lepienie, modelowanie), muzycznych (śpiewu, tańca, gry na instrumencie), teatralnych (drama – odgrywanie scenek, wcielanie się w określone role), prac technicznych. Swobodna ekspresja artystyczna oparta na bezpośrednich przeżyciach i doświadczeniach sprzyja rozwojowi uzdolnień oraz kształtuje język, umysł i osobowość uczniów⁸. Technika ta wykorzystuje naturalną radość tworzenia przez dzieci. Nie jest tu najważniejszy ostateczny kształt pracy, ale droga, na której ona powstała. Sam proces tworzenia staje się doskonałym sposobem na rozwijanie artystycznej wyobraźni oraz budzenie wiary we własne możliwości.

Gazetka szkolna zawiera swobodne teksty uczniów dotyczące istotnych ich zdaniem spraw. Teksty zawierają treści, które uczniowie chcieliby

przekazać kolegom, nauczycielom, korespondentom oraz rodzicom. Gazetka szkolna o objętości do ok. 20 stron jest w całości opracowywana przez uczniów pod opieką nauczyciela, a jej atrakcją są również rysunki samodzielnie wykonane przez uczniów. Gazetka może być wysyłana do innych szkół w celu współpracy oraz wymiany doświadczeń. Wśród zalet tej techniki wyróżnia się zaangażowanie emocjonalne uczniów, zapoznawanie się z nurtującymi sprawami opisywanymi przez uczniów oraz utrwalanie więzi koleżeńskich.

Korespondencja międzyklasowa/ międzyszkolna polega na zbiorowej lub indywidualnej wymianie listów, prac uczniów, gazetek szkolnych. Zadaniem nauczyciela jest nawiązanie kontaktu z wybraną szkołą i uzgodnienie warunków wymiany. Korespondencja powinna być systematyczna i z czasem wzbogacana o inne formy w zależności od zapotrzebowania. Wymiana ciesząca się zaangażowaniem i zainteresowaniem uczniów sprzyja nawiązywaniu kontaktów oraz prowadzi do bezpośrednich spotkań. Jeżeli nie ma możliwości nawiązania współpracy z inną szkołą, zalecana jest korespondencja międzyklasowa, dzięki której uczniowie mogą poznać zainteresowania swoich kolegów i koleżanek ze szkoły. Taka forma komunikacji inspirowuje, motywuje, ale również wpływa na kształtowanie umiejętności poprawnego tworzenia dłuższych form wypowiedzi pisemnej.

Samorząd uczniowski stanowi ważny środek wychowawczy, którego celem jest kształtowanie cech społecznych dziecka, umiejętności współżycia i współdziałania w zespole, rozwój odpowiedzialności i samorządności. Na organizowanych zebraniach omawiane są problemy wychowawcze, które zgłaszane są przez uczniów do 3 rubryk: krytykujemy, gratulujemy, życzymy sobie. Uczniowie wpisują własne uwagi i pomysły, mogą też krytykować, uwypuklać błędy oraz wyrażać zadowolenie i akceptację. Uczniowie wspólnie ustalają możliwości poprawy i wyjaśnienie zaistniałej sytuacji. Życzenia mogą dotyczyć realizacji nowych propozycji, udoskonaleń w organizacji życia szkolnego, spotkań, wycieczek.

Karty kontroli pozwalają na systematyczną ocenę pracy uczniów i kontrolę stopnia realizacji wyznaczonych celów. Uczniowie samodzielnie oceniają swoją pracę, uwzględniając następu-

jące kryteria: stopień zaangażowania, kreatywność, współpracę w grupie, poziom zdobytej wiedzy oraz umiejętności, zachowanie, samodzielność. Dzięki tej technice kształtowane jest poczucie własnej odpowiedzialności w procesie kształcenia.

Książka życia klasy, w której dzieci gromadzą swoje swobodne teksty, ilustracje, listy i rysunki otrzymane od stałych korespondentów, fotografie. Co więcej, mogą tam pojawiać się wszelkiego rodzaju notatki kronikarskie związane z aktualnymi wydarzeniami w klasie, sprawozdania z wycieczek, z doświadczeń czy relacje z przeczytanych książek⁹. W książce mogą być również opisane trudności i problemy, z którymi zmagają się uczniowie oraz sposoby ich rozwiązania.

Możliwości wykorzystania koncepcji Celestyna Freineta we współczesnej szkole

Stosowanie technik Freinetowskich powinno być nieodzownym narzędziem pracy każdego nauczyciela. Biorąc pod uwagę indywidualizację nauczania, idealnym rozwiązaniem będzie stosowanie fiszek autokorektywnych. Coraz częściej pojawiają się uczniowie, którzy w szybkim tempie wykonują powierzone zadania, a następnie narzekają na nudę, która występuje podczas oczekiwania na zakończenie pracy przez innych uczniów. W tej sytuacji nauczyciel może skorzystać z fiszek, które rozwiążą zaistniały problem.

Co więcej, zadaniem każdej szkoły powinno być utworzenie aktywnego samorządu uczniowskiego, który będzie miał wpływ na podejmowane decyzje w szkole. Uczniowie powinni mieć prawo wyboru organizowanych inicjatyw oraz wносить swoje propozycje, które powinny być uwzględniane w harmonogramie wydarzeń szkolnych. Ponadto, efektywną techniką są również doświadczenia poszukujące, dzięki którym uczeń samodzielnie odkrywa rozwiązanie danego problemu. Nauczyciel powinien być uważnym obserwatorem, który zna swoich uczniów, ich zainteresowania oraz potencjał.

Zadaniem pedagoga jest rozwijanie talentów uczniów poprzez stosowanie technik swobodnej ekspresji artystycznej, które uruchamiają załączki twórczej postawy dzieci. Poprzez różnego rodzaju inscenizacje, wymyślanie opowiadań i bajek, układanie wierszy i życzeń, fantazjowanie na różne tematy rozwijana jest pomysłowość dziecka,

jego odkrywczosc, która kształci indywidualność, pobudza wyobraźnię ucznia, aktywność umysłową oraz zainteresowania. Uczniowie mają też okazję do poznania swoich możliwości, rozwijania poczucia własnej wartości, uczą się podejmowania działań, ich realizacji, a także oceny wykonania. Wprowadzanie twórczej atmosfery w grupie sprzyja nauce zasad tolerancji, stwarza okazję do przeżycia sukcesu, wdrożenia elementów samooceny i krytyki.

Warta uwagi jest również księga życia klasy, w której gromadzone są najciekawsze prace uczniów oraz sprawozdania i fotografie z najważniejszych wydarzeń szkoły i klasy. W trakcie spotkań z rodzicami nauczyciel powinien udostępniać im tę księgę, umożliwiając śledzenie postępu rozwoju emocjonalnego i intelektualnego ich dzieci. Mogą oni również zapoznać się z problemami, które pojawiają się w klasie, proponując rozwiązanie zaistniałej trudności. Posługiwanie się technikami Freineta podczas zajęć otwiera wiele możliwości zarówno dla nauczycieli, jak i uczniów. Pedagogom nie pozwala popadać w rutynę i motywuje ich do ciągłego zdobywania nowych wiadomości, umiejętności i kompetencji, a uczniom sprawia wiele radości, pobudza ich inwencję twórczą, ośmiela, wdraża do większej samodzielności, kształtuje potrzebę poszukiwania i poznawania otaczającej rzeczywistości, rozwija swoistą wrażliwość na świat¹⁰.

Na zakończenie

Cele pedagogiki Celestyna Freineta wpłynęły na unowocześnienie edukacji, czyniąc proces nauki szkolnej bardziej naturalnym, interesującym i bliższym mentalności uczniów. Współczesna szkoła ma przygotowywać uczniów do działania, twórczego myślenia, samodzielności, wykorzystania wiedzy w praktyce, współdziałania w zespole. Reformowana szkoła powinna być radosna, twórcza, umożliwiać osiągnięcie sukcesu każdemu uczniowi oraz uwzględnić wszechstronny rozwój dziecka, jego indywidualność i odrębność. Mając to na uwadze, nauczyciele powinni współdziałać na rzecz tworzenia w świadomości uczniów zintegrowanego systemu wiedzy, umiejętności i postaw.

Nowoczesna szkoła powinna opierać się na współpracy zespołu szkolnego i środowiska. Dzięki zastosowaniu odpowiednich technik Fre-

inetowskich kształcone jest twórcze myślenie, co podnosi poziom uzdolnień twórczych dzieci, ułatwia radzenie sobie z problemami w życiu codziennym oraz w nauce, umożliwia osiągnięcie sukcesów w praktycznym działaniu obecnie i w przyszłości.

Słowa kluczowe: Celestyn Freinet, kreatywność, techniki Freinetowskie.

Przypisy:

- ¹ D. Czelakowska, *Metodyka edukacji polonistycznej dzieci w wieku wczesnoszkolnym*, Kraków 2010, s. 256–270.
- ² A. Doušková, *Autoregulacja uczenia się ucznia i praca z fiszkami autokorektywnymi*, „Forum Dydaktyczne: przeszłość, teraźniejszość, przyszłość” nr 5–6/2009, s. 145–152.
- ³ S. Gwardys-Szczęsna, *Pedagogika Celestyna Freineta. Inspiracja dla nauczycieli przedmiotów przyrodniczych*, „Refleksje” nr 4/2014, s. 46–49.
- ⁴ M. Kuźnik, *Wykorzystanie koncepcji Celestyna Freineta we współczesnej praktyce pedagogicznej*, „Konteksty Pedagogiczne” t. 1, nr 6/2016, s. 173–184.
- ⁵ S. Gwardys-Szczęsna, dz. cyt., s. 46–49.
- ⁶ A. Doušková, dz. cyt., s. 145–152.
- ⁷ D. Czelakowska, dz. cyt., s. 256–270.
- ⁸ Tamże, s. 58–60.
- ⁹ M. Kuźnik, dz. cyt., s. 173–184.
- ¹⁰ Tamże, s. 173–184.

Bibliografia:

- Czelakowska D.: *Metodyka edukacji polonistycznej dzieci w wieku wczesnoszkolnym*. Kraków: Impuls, 2010.
- Doušková A.: *Autoregulacja uczenia się ucznia i praca z fiszkami autokorektywnymi*. „Forum Dydaktyczne: przeszłość, teraźniejszość, przyszłość” nr 5–6/2009, s. 145–152.
- Gwardys-Szczęsna S.: *Pedagogika Celestyna Freineta. Inspiracja dla nauczycieli przedmiotów przyrodniczych*. „Refleksje” nr 4/2014, s. 46–49.
- Kuźnik M.: *Wykorzystanie koncepcji Celestyna Freineta we współczesnej praktyce pedagogicznej*. „Konteksty Pedagogiczne” t. 1, nr 6/2016, s. 173–184.

Dr Justyna Sala-Suszyńska – doktor nauk społecznych, anglistka. Adiunkt w Katedrze Dydaktyki Instytutu Pedagogiki UMCS. Zainteresowania naukowe oscylują wokół zagadnień związanych z wczesną edukacją dziecka, metodyką nauczania języka angielskiego dzieci i młodzieży. Autorka licznych artykułów naukowych publikowanych w czasopismach polskich i zagranicznych.

Pisanie i kreatywność

Edyta Pętkowska-Grabowska

Lekcje twórczego pisania w szkole pomogą nie tylko w ugruntowaniu przez uczniów zdobytej dotychczas wiedzy, w sprawdzeniu jej w praktyce i zmierzeniu z literackim rzemiosłem. Mogą także wspierać młodych ludzi w doskonaleniu tych umiejętności, które Ken Robinson uważa za kluczowe, by poradzić sobie oni w dorosłym życiu, w czasach, których nie jesteśmy dziś przecież w stanie przewidzieć. To jeden z czynników, który pomoże nauczycielom i uczniom wspólnie tworzyć edukację dla przyszłości.

W tym roku minęło 18 lat od publikacji w serwisie YouTube kultowego (dziś powiemy raczej: viralowego) filmu z przemówieniem Kena Robinsona¹ pt. *Do schools kill creativity?* (Czy szkoły zabijają kreatywność?) wygłoszonego dla TED² podczas konferencji w 2006 r. Film ma 24 miliony wyświetleń (stan na 18.04.25). Teżą wystąpienia jest myśl, że należy zmienić system edukacji w taki sposób, by odpowiadał na wyzwania świata przyszłości. To świat, jakiego nie jesteśmy w stanie przewidzieć mimo dzisiejszych prognoz, w którym będą musiały poradzić sobie osoby obecnie będące dziećmi.

Ken Robinson podkreśla także, że edukacja powinna dbać o to, by dzieci nie traciły swojej wrodzonej kreatywności i odwagi myślenia oraz próbowania nowych rzeczy. W trakcie dorastania i także nauki w szkole dzieci przyswajają sobie, że popełnianie błędów jest złe, zaczynają się tego bać i tym samym zaprzestają zadawać pytania i odważnie próbować nowości. Tymczasem wg Robinsona gotowość na popełnianie błędów jest jedyną drogą do oryginalnych pomysłów. To właśnie kreatywność jest wg niego procesem wymyślania nowych pomysłów, ale takich, które mają wartość³.

Kreatywność to swoboda w wymyślaniu nowych propozycji i szukania rozwiązania danego problemu, pozwalająca na zadawanie pytań i eksplorowanie każdej możliwości, która przychodzi do głowy. Wszystkie dyscypliny pozwalają na bycie kreatywnym. Nie oznacza to, że nie wolno oceniać błędów. Każda forma pracy twórczej musi podlegać rzetelnej i gruntownej ocenie. Warto również zachować elastyczność: ostateczny rezultat kreatywnej pracy może znacząco się różnić od początkowej koncepcji⁴. W swoich książkach

(m.in. w słynnych *Kreatywnych szkołach*) Robinson rozwija definicję kreatywności, pokazując złożoność tego zjawiska oraz obalając popularne mity na jej temat. Píše, że: „kreatywność nie jest przeciwieństwem zdyscyplinowania i kontroli. Odwrotnie: kreatywność w każdej dziedzinie może wymagać głębokiej wiedzy o faktach oraz wysokiego poziomu praktycznych umiejętności”⁵.

O aktualności postulatów Kena Robinsona i o tym, czy można je wcielić w życie także w naszym kraju, dyskutowali w 2016 r. Aleksander Baj (tłumacz i wydawca książek Robinsona) i Tomasz Wojtasik (psycholog), goście *Klubu Trójki*, cyklicznej audycji poprowadzonej przez Dariusza Bugalskiego. Aleksander Baj przypomniał słowa Robinsona, że każdy człowiek ma naturalny talent, trzeba odkrywać w sobie to, co mamy najlepszego, nawet jeśli to nie będzie naszym zawodem⁶. Otwiera to zupełnie nowe możliwości do wykorzystania w edukacji, skupione na wspieraniu uczniów i stosowaniu wobec nich indywidualnego podejścia przez nauczyciela.

Jednak zmiany w duchu Robinsonowskiego wspierania kreatywności i rozwoju uczniów nie są tak łatwe do wprowadzenia. Tomasz Wojtasik zauważył, że najlepiej udaje się to w małych placówkach z mniejszą liczbą uczniów i nauczycieli oraz w szkołach w małych społecznościach, np. wiejskich, gdyż najlepiej działają oddolne inicjatywy. Gdy jakieś pomysły udaje się wcielić w życie w jednej placówce, sąsiednie je podpatrują, uczą się od niej i wdrażają to, co wprowadzone odgórnie nie zawsze działa, bo ludzie nie widzą efektów tej przemiany⁷. Ta postawa nie oznacza jednak, że Robinson był przeciwnikiem systemu edukacji, wręcz przeciwnie, jak przypomniał A. Baj, poświęcił on swoją pracę na rzecz szkół

publicznych, podkreślając, że jest to najlepsze rozwiązanie dla większości dzieci⁸. Uczestnicy audycji wskazywali także na konkretne rozwiązania i programy stosowane w niektórych polskich placówkach, które można uznać za bliskie myśli Robinsona, np. projekt „Szkoły Promujące Zdrowie w województwie śląskim”, którego T. Wojtasik był w 2016 r. koordynatorem⁹.

W książce *Kreatywne szkoły* Ken Robinson prezentuje swoją wizję przemian w edukacji, odwołując się do doświadczeń wielu szkół oraz pracy edukatorów. Podane przez niego przykłady zastosowanych rozwiązań pochodzą z różnych krajów na całym świecie. Jednym z jego wniosków jest to, że aby szkoła mogła przygotować uczniów do życia w świecie przyszłości, by osiągnęli w życiu sukces, musi wspierać takie umiejętności, jak: ciekawość, kreatywność, krytyka, komunikacja, współpraca, współczucie, spokój, postawy obywatelskie¹⁰. Wiele z tych kompetencji może wspierać u uczniów nauka twórczego pisania, prowadzona w szkole np. na lekcjach języka polskiego.

Odwołując się właśnie do przemyśleń Robinsona, jasne jest, że nauka twórczego pisania to również pogłębianie znajomości przedmiotu. Kreatywność wymaga znajomości podstaw danej dziedziny, wspomaga nauczanie w szkole. Twórcze pisanie nie ogranicza się tylko do spełnienia się artystycznego, dania upustu swoim emocjom i puszczenia cugli wyobraźni. Twórcze pisanie, jak już na łamach „Hejnału Oświatowego” pisałam, „to nauka tworzenia tekstu literackiego, skupiająca się z jednej strony na zagadnieniach kluczowych dla jego powstania (wyszukiwania informacji potrzebnych do napisania utworu (ang. *research*), kreowanie bohaterów, fabuły, miejsca akcji utworu itd.), z drugiej obejmuje proces powstawania książki, począwszy od szukania pomysłów, zagadnień inspiracji i blokady pisarskiej po proces wydawniczy, redakcję, marketing czy wiele innych”¹¹.

Na lekcjach kreatywne pisanie może być też okazją do wykorzystania wiedzy przedmiotowej, sprawdzenia znajomości zasad ortografii, interpunkcji i gramatyki, ćwiczenia stylu, weryfikowania znajomości lektur, ale i zachęceniem do bardziej systematycznego czytania. Wreszcie dyskusja o napisanych pracach będzie rozwijać u uczniów umiejętności krytycznego myślenia, dyskusowania, przedstawiania swoich poglądów, bronięcia własnych racji oraz dawania innym konstruktywnej krytyki. Zajęcia z twórczego pi-

sania mogą pozwolić nauczycielom wykorzystać kreatywny potencjał uczniów. Odpowiednio dobrane zadania pozwolą doskonalić to, co już potrafią, ale jednocześnie dadzą uczniom okazję do zgłębiania różnych zagadnień, próbowania nowych rzeczy, a także na swobodne rozważania przynoszące unikalne efekty¹².

Aby pokazać konkretne rozwiązania, jakie można zastosować na lekcjach, przedstawiam **przykładowe ćwiczenia z twórczego pisania**, które można przeprowadzić w trakcie lekcji. Są to zadania zarówno do pisania w parze (np. z osobą, z którą siedzi się w ławce), jak i indywidualnie.

Uwagi do wszystkich ćwiczeń:

Ćwiczenia zostały zaprojektowane z myślą o lekcjach języka polskiego i do wykorzystania na lekcjach innych języków nauczanych w szkole. Ćwiczenia powinny być podsumowane zarówno w parach, jak i na forum całej klasy, dyskusja jest kluczowym elementem dla nauki twórczego pisania, a informacja zwrotna odgrywa ważną rolę, np. przy poprawianiu literackiego utworu. Teksty prezentują osoby chętne. Jeśli nie zgłoszą się chętni, można porozmawiać o tym, czy ćwiczenie sprawiło trudności i co można zrobić (jakie zmiany w poleceniach czy w tematach można wprowadzić), aby uczniowie podjęli się jego wykonania i zaprezentowania wyników, wtedy ćwiczenie można zmodyfikować i przeprowadzić ponownie w późniejszym czasie. Nie ma limitu długości prac (ani stron, ani wyrazów), chodzi o to, ile uczniowie zdążą napisać w wyznaczonym czasie, ale nie powinno to prowadzić do porównywania się i wyścigów, raczej skupić na indywidualnym stylu pracy każdego ucznia. Ćwiczenia nie muszą być zapisywane na kartkach, mogą powstać w formie elektronicznej i zostać przestane między uczniami.

Ćwiczenia dla szkoły podstawowej

- *Postać w drodze do celu* – ćwiczenie w parze.

Polecenie: Wymyśl swoją oryginalną postać. Na kartce podaj jej imię, wiek, 3 cechy wyglądu i 3 cechy charakteru. W następnym etapie opisz, jakie jest jej marzenie, bądź też cel, który pragnie osiągnąć. Wymień się na kartki z osobą z ławki. Zapoznaj się z postacią wymyśloną przez osobę, z którą jesteś w parze. Napisz jedną przeszkodę, która może postaci utrudnić osiągnięcie celu i ponownie wymień się na kartki z osobą z ławki. Teraz wymyśl 3 sposoby, jak twoja postać może

pokonać przeszkodę, która stoi na jej drodze. Następnie omów wyniki ćwiczenia z osobą z pary. Jak bardzo przez współpracę zmienił się pomysł na opowiadanie? Czy stworzone w ten sposób perypetie bohaterów są ciekawe? O którym wariancie najbardziej chcesz napisać?

Czas: 25 minut (5 minut na każdy etap ćwiczenia, 5 minut podsumowania w klasie).

Cel: poznanie sposobów na tworzenie bohatera literackiego, wymyślanie dla niego okoliczności działania i perypetii dla danej postaci, nauka rozmawiania o swoim pomysle i twórczym zmienianiu swoich koncepcji.

- *Namaluj opis* – ćwiczenie indywidualne.

Polecenie: Przekonaj się, czy słowem można namalować obraz. Pomyśl o miejscu, które dobrze znasz. Zapisz w 2–3 zdaniach, co to za miejsce i gdzie się znajduje. To szkic do obrazu. Następnie pomyśl o porze roku i dnia, kiedy je oglądasz. Jaka jest pogoda? To będzie główny motyw obrazu. Zapisz te informacje. Podaj następnie detale: jakie dostrzegasz kolory, zapachy, dźwięki? To będą światła i cienie, które wydobędą główne walory miejsca. Również je zapisz. Podczas dyskusji na temat stworzonych w ten sposób opisów odczytanych przez osoby chętne w klasie zastanów się, czy czytelnicy opisu dokładnie poznali miejsce, o które Ci chodziło i czy opis zachęcał do poznania go, które elementy szczególnie się podobały, a które można poprawić.

Czas: 10 minut pisanie, 10 minut dyskusja na forum klasy.

Cel: tworzenie interesującego opisu, przeanalizowanie elementów, jakie powinien zawierać opis, który zacieka osobę czytającą, wzbogacanie słownictwa, nauka dyskutowania o pomysłach i udzielania innym konstruktywnej krytyki.

Jako lekturę pogłębiającą informacje na temat twórczego pisania dla uczniów szkoły podstawowej proponuję książkę Ewy Nowak pt. *Notes młodej pisarki*, Warszawa 2018, wyd. Egmont.

Ćwiczenia dla szkoły średniej

- *Na dwa głosy* – ćwiczenie w parze.

Polecenie: Z osobą, z którą wykonujesz zadanie, napisz dialog dwóch postaci, które usiadły obok siebie na ławce w parku. Ich rozmowa kończy się słowami: „Możemy się różnić, ale gdyby wszyscy rozważyli to zagadnienie w taki sposób jak my dziś, to udałoby się uniknąć wielu problemów

i konfliktów”. Wymyślcie temat rozmowy. Kto brał udział w tej dyskusji, w jaki sposób przebiegała wymiana zdań. Jak bohaterowie przekonywali się nawzajem do swoich racji. Czy udało im się wypracować wspólne stanowisko? Następnie przedyskutujcie w parze, czy taka rozmowa mogłaby mieć miejsce w rzeczywistości, czy zagadnienie dyskutantów jest to problem, który można wspólnie rozwiązać, przynajmniej do jakiegoś stopnia?

Czas: 10 minut pisanie, 5 minut rozmowa w parach, 5 minut podsumowanie w klasie.

Cel: zapis poprawnego dialogu, rozwijanie argumentacji, tworzenie bohaterów literackich, formułowanie myśli na tematy angażujące młodych ludzi, nauka dyskutowania i konstruktywnej krytyki.

- *Zmiana w świetle pamiętnika* – ćwiczenie indywidualne.

Polecenie: Zapisz w formie jednej zapiski z pamiętnika dzień fikcyjnej, stworzonej przez Ciebie postaci, która postanowiła zmienić swoje życie. Kim jest bohater, co stanowiło dotychczasową trudność w jego życiu i w jaki sposób zamierza ją zmienić. Czy będzie miał sojuszników, czy ktoś spróbuje mu przeszkodzić? Jak forma pamiętnika wpływa na kreowany przez ciebie tekst, jego postać i jej losy? Czy bohater jest zmuszony do szczerzej refleksji, czy udaje przed sobą kogoś innego niż w rzeczywistości? Podczas dyskusji w klasie zastanówcie się nad kategorią szczerości w tekście literackim w kontekście motywacji bohatera wyrażonej w formie pamiętnikarskiej.

Czas: 30 minut pisanie, 10 minut dyskusja w klasie.

Cel: rozpatrywanie różnych punktów widzenia, tworzenie perypetii postaci, ocena jej wyborów, kategoria szczerości w tekście literackim.

Uczniów szkoły średniej pragnących pogłębić swoją wiedzę o twórczym pisaniu może zainteresować książka pt. *Szkoła twórczego pisania* Joanny Wryczy-Bekier, Gliwice, Helion cop. 2022, czy też książka *Jak pisać. Pamiętnik rzemieślnika* autorstwa Stephena Kinga, w tłumaczeniu Pauliny Braiter-Ziemkiewicz i Tomasza Wilusza wydany przez Prószyński Media Warszawa, 2023.

Ćwiczenia takie jak te zaproponowane powyżej pozwalają zarówno wykorzystać wiedzę z lekcji, jak też i skłonić uczniów do formułowania poglądów na wiele tematów oraz wykorzystania w praktyce swojej wyobraźni przy tworzeniu fikcyjnych postaci. To nic innego jak „tworzenie

oryginalnych pomysłów, które mają wartość”, czyli właśnie definicja kreatywności wg Kena Robinsona. Bardzo ważna w całym procesie jest rola nauczyciela, nie tylko jako specjalisty w zakresie językoznawstwa i literaturoznawstwa, ale także jako moderatora dyskusji, który będzie wspierać uczniów w ich twórczych próbach. Nauczyciel może podsunąć uczniom propozycje dalszych lektur, by pogłęбили oni znajomość dziedziny kreatywnego pisania, ale także ciekawych tekstów literackich, pasujących do krystalizujących się w pisaniu preferencji literackich uczniów. Będzie także zachęcał ich do kolekcjonowania pomysłów i wybierania ważnych tematów, o których warto pisać. Pomoże też oczywiście w ćwiczeniu reguł zapisu elementów tekstu literackiego (np. dialogu) i będzie wspierać uczniów podczas prezentacji tekstów i dyskusji nad nimi.

Zachęcam także nauczycieli do skorzystania z tych ćwiczeń na lekcjach innych przedmiotów niż tylko język polski i języki obce. Będzie to czasem wymagało przekształcenia poleceń. Zadanie dla uczniów szkoły średniej „Zmiana w świetle pamiętnika” może zostać wykorzystane na lekcji historii i pomóc w przeprowadzeniu analizy życia i działalności postaci historycznej. Z kolei np. elementy ćwiczenia dla szkoły podstawowej pt. „Namaluj opis” mogą pojawić się na przyrodzie lub biologii, wzbogacone przygotowaniem zielnika z roślin pochodzących z opisanego miejsca. Zadanie „Na dwa głosy” można wykorzystać na zajęciach z wiedzy o społeczeństwie podczas omawiania choćby zagadnień związanych z funkcjonowaniem społeczeństwa obywatelskiego. Ćwiczenie dla szkoły podstawowej „Postać w drodze do celu” po modyfikacji może zostać wprowadzone nawet na zajęciach z przedmiotów ścisłych, np. na fizyce czy chemii, nic nie stoi na przeszkodzie, by zamiast postaci jego bohaterami zostali np. cząsteczka czy atom.

Lekcje twórczego pisania w szkole pomogą nie tylko w ugruntowaniu zdobytej dotychczas wiedzy, w sprawdzeniu jej w praktyce i zmierzeniu się z literackim rzemiosłem, lecz także mogą wspierać młodych ludzi w doskonaleniu tych umiejętności, które Ken Robinson uważa za kluczowe, by poradzili sobie oni w dorosłym życiu, w czasach, których nie jesteśmy dziś przecież w stanie przewidzieć. To jeden z czynników, który pomoże nauczycielom i uczniom wspólnie tworzyć edukację dla przyszłości. Na zakończenie chciałabym przypomnieć jeszcze jeden cytat z jego książki: „W miarę jak wyzwania, przed ja-

kimi stają uczniowie, są coraz bardziej złożone, niezbędne jest, by szkoły pomogły im wszystkim rozwinąć swoje wyjątkowe zdolności kreatywnego myślenia i działania”¹³.

Słowa kluczowe: pisanie, kreatywność, pisanie kreatywne.

Przypisy:

- ¹ Ken (Kenneth) Robinson (1950–2020) był brytyjskim edukatorem, mówcą, doradcą rządów w krajach europejskich i azjatyckich w dziedzinach edukacji, sztuki i kreatywności. Opublikował wiele książek dotyczących tematyki edukacyjnej.
- ² Skróć od Technology Entertainment and Design, amerykańsko-kanadyjska organizacja medialna zajmująca się publikowaniem w sieci wystąpień o zróżnicowanej tematyce, od biznesu po edukację pod hasłem "Ideas Change Everything" (Pomysły zmieniają wszystko). Jest zarządzana obecnie przez TED Foundation, a istnieje od 1984 r., jej założyciele to Richard Saul Wurman i Harry Marks. Zob. hasło *TED (conference)* [https://en.wikipedia.org/wiki/TED_\(conference\)](https://en.wikipedia.org/wiki/TED_(conference)) (dostęp: 13.04.25).
- ³ K. Robinson, *Do schools kill creativity?*, <https://www.youtube.com/watch?v=iG9CE55wbtY> (dostęp: 13.04.25). O kreatywności wg definicji Kena Robinsona pisałam w artykułach w „Hejnal Oświatowy”. Zob. E. Pętkowska-Grabowska, *Dobrze jest myśleć samodzielnie i umieć to wyrazić*, „Hejnal Oświatowy” nr 8–9/2024, s. 27–31; też, *Rola twórczego pisania w rozwoju dzieci i młodzieży*, „Hejnal Oświatowy” nr 10/2022, s. 14–15; też, *Twórcze pisanie a kompetencje przyszłości*, „Hejnal Oświatowy” nr 6–7/2023, s. 6–9.
- ⁴ K. Robinson, L. Aronica, *Kreatywne szkoły. Oddolna rewolucja, która zmienia edukację*, przeł. A. Baj, Kraków 2015, s. 155–156.
- ⁵ Tamże, s. 156.
- ⁶ D. Bugalski, *Jaki jest pomysł Kena Robinsona na zmianę systemu edukacji? Rozmowa z udziałem A. Baji i T. Wojtasika*, [audycja] *Klub Trójki* (data emisji 20.01.2016), <https://trojka.polskieradio.pl/artykul/1572647,ken-robinson-wie-na-co-cierpi-system>, (dostęp: 19.04.25).
- ⁷ Tamże.
- ⁸ Tamże.
- ⁹ Tamże.
- ¹⁰ K. Robinson, L. Aronica, dz. cyt., s. 173–179.
- ¹¹ E. Pętkowska-Grabowska, *Rola twórczego pisania w rozwoju dzieci i młodzieży...*, s. 14.
- ¹² K. Robinson, L. Aronica, dz. cyt., s. 164.
- ¹³ Tamże, s. 174.

Edyta Pętkowska-Grabowska – absolwentka Instytutu Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego. Obecnie pisze rozprawę doktorską na Wydziale Polonistyki UW.

Metoda *Design Thinking* w uczeniu się przez całe życie z wykorzystaniem TIK i AI

dr Anna Falkowska

Metoda *Design Thinking* uwzględnia potrzeby każdej osoby, niezależnie czy jest to rozpatrywane w kontekście architektury, edukacji, czy w przypadku formułowania innowacji w gospodarce.

Obecnie edukacja ucznia powinna odbywać się przy wsparciu nauczyciela, a więc wiodącą rolę odgrywa uczeń, który wyznacza tempo, formę edukacji, środki dydaktyczne, które sprzyjają jego wielorakiej inteligencji oraz preferencji w neurodydaktyce. Dzięki takiemu podejściu możliwe jest zainspirowanie dzieci, potem młodzieży, by w ostatnim stadium jako osoby dorosłe byli gotowi do podjęcia edukacji przez całe życie. W nawiązaniu do Krajowych Standardów Kwalifikacji Zawodowych istotne jest kształcenie zgodne z nurtem konstruktywistycznym, aby: samodzielnie zdobywać informacje, uczestniczyć w procesie konstruowania wiedzy, generowania pomysłów, rozwiązywać problemy, eksplorować i znajdować luki w danych, analizować i segregować je, by otrzymać syntetyczne informacje do wykorzystania w późniejszych latach życia. Tym samym nauczyciel pełni rolę facylitatora, który integruje wszystkich wychowanków, by ułatwić naukę poprzez motywowanie, czuwanie nad przebiegiem komunikacji między członkami grupy. Dzięki temu wszyscy czują wzajemną pomoc w opracowaniu sposobu postępowania przy doborze metod pracy.

Zasadność wdrażania *Design Thinking* w edukacji przez całe życie

Metoda *Design Thinking* uwzględnia potrzeby każdej osoby, niezależnie czy jest to rozpatrywane w kontekście architektury, edukacji, czy w przypadku formułowania innowacji w gospodarce.

Za każdym razem liczy się wartość nadrzędna, jaką jest empatyzacja i dostosowanie narzędzi, środków dydaktycznych, czy także rozwiązań urbanistycznych. Jest to istotne do rozwiązywania problemów, ale w szerszej perspektywie takie my-

ślenie pozwala na podejmowanie edukacji przez całe życie z uwagi na wypracowanie ciekawości poznawczej, niezbędnej do pogłębiania tematyki, która ma aktualnie priorytetowe znaczenie. Obecnie ludzie dążą do poszerzania kompetencji i rozwijania kreatywności dzięki zastosowaniu różnego rodzaju ćwiczeń z neurodydaktyki, mnemotechniki, a także realizują trening koncentracji i uwagi (M. Żylińska, 2015). Można by dostrzec zapotrzebowanie na swego rodzaju innowacje, które pozwolą na zaangażowanie kadry pedagogicznej, rodziców, uczniów, a także przedstawicieli władzy, różnych grup zawodowych, do projektowania rozwiązań, zarówno w obszarze architektonicznym, edukacyjnym i społecznym.

Obecna polityka oświatowa, uchwalona przez Ministerstwo Edukacji Narodowej dnia 13.06.2024 r., na rok szkolny 2024/2025 wskazuje na konieczność prowadzenia zajęć edukacyjnych w taki sposób, aby zapewnić: „kształtowanie myślenia analitycznego poprzez interdyscyplinarne podejście do nauczania przedmiotów przyrodniczych i ścisłych oraz poprzez pogłębianie umiejętności matematycznych w kształceniu ogólnym”. Ponadto zwraca się uwagę na „wspieranie rozwoju umiejętności zawodowych oraz umiejętności uczenia się przez całe życie poprzez wzmocnienie współpracy szkół i placówek z pracodawcami oraz z instytucjami regionalnymi” (MEN, 2024). Zapisy te wskazują m.in. na konieczność stymulacji krytycznego myślenia, a także współpracy i komunikacji, by zdobywać nowe informacje niezbędne do podnoszenia poziomu wiedzy.

Dlatego koncepcja *Design Thinking* może być skuteczna w edukacji przez całe życie (w ramach koncepcji *Lifelong Learning*), aby zapewnić wsparcie przy permanentnym rozwoju w wymiarze indywidualnym i zbiorowym, zgodnie z potrzebami na rynku pracy i wśród społeczeństwa.

Design Thinking w pracy ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

W edukacji istotne jest zrozumienie potrzeb wszystkich uczniów i indywidualny dobór motywacji odbiorcy, aby zachować możliwość projektowania zmian, które przyczynią się do lepszego zrozumienia przekazywanych treści. Dlatego w ramach myślenia projektowego – *Design Thinking* istotne jest upowszechnianie praw każdej osoby, w ramach uniwersalizmu dostępnych praktyk.

Takie podejście było już spopularyzowane przez Ronalda Mace'a w latach 90. XX w., o projektowaniu uniwersalnym możemy także odnaleźć zapisy w Konwencji ONZ o prawach osób z niepełnosprawnością: „Projektowanie uniwersalne odnosi się do takich rozwiązań, które są użyteczne dla wszystkich ludzi, w jak największym zakresie, bez potrzeby adaptacji lub specjalistycznych zmian. Termin ten odnosi się do produktów, środowisk, programów i usług, i nie wyklucza urządzeń pomocniczych dla poszczególnych grup osób niepełnosprawnych” (Konwencja ONZ, 2013).

Tym samym zasady projektowania uniwersalnego uwzględniają zastosowanie technologii kompensacyjnych, jak również asystujących. Z tego względu warto zapoznać się z definicją pojęcia dostępność alternatywna, która uwzględnia dla uczniów dostęp do infrastruktury lub usług, zgodnie z ich szczególnymi potrzebami, dokładnie wymienionymi w art. 7 ust. 1 (Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o dostępności). Alternatywne rozwiązania są istotne w przypadku niedostosowania technicznego lub prawnego, lub gdy powszechne zasady uniwersalnego projektowania nie są możliwe do wdrożenia. Tym samym wsparcie może polegać na pomocy udzielonej przez drugą osobę lub korzystanie z nowoczesnych technologii.

Dzięki temu szeroki zakres działań może także pomóc we wprowadzeniu osób reprezentujących organizacje, które pomogą w odkrywaniu potrzeb odbiorców. Dlatego dostępność jest szeroko pojętym terminem, który, może mieć zastosowanie w infrastrukturze, transporcie, technologii i systemach informacyjno-komunikacyjnych oraz produktach i usługach, to wszystko sprzyja zastosowaniu racjonalnego usprawnienia, by każdy mógł czuć realizację zasady równości.

Metoda *Design Thinking* może mieć zastosowanie zarówno dla dzieci, uczniów klas starszych, jak również dla nauczycieli i innych pracowników

szkoły, z uwagi na projektowanie dostępnych form i narzędzi nauczania, które będą dostosowane do indywidualnych potrzeb. Tym samym istotna jest specjalistyczna wiedza, kompetencje oraz umiejętności pedagogów, którzy podnoszą poziom i kreują nowe pomysły rozwiązań w zakresie edukacji inkluzyjnej (Dostępna Szkoła, 2024).

Dlatego też, w nawiązaniu do koncepcji myślenia projektowego, istotne jest zauważenie fundamentów, które pomagają zarówno nauczycielom, innym pracownikom niepedagogicznym oraz rodzicom uczniów w rozwijaniu w sobie następujących cech: kreatywności, otwartości, empatii i współpracy. W praktyce ta metoda oznacza usystematyzowane podejście do tworzenia produktów i usług dla ucznia (Piasecka, 2022, s. 24). Jest to bardzo ważne w ujęciu definicji Davida i Toma Kelly, którzy jako prekursorzy metody *Design Thinking* podkreślali, że każda osoba jest zdolna do generowania nowych pomysłów według swoich spersonalizowanych sposobów myślenia. Dzięki temu możemy mówić o kreatywności (Kelly, Kelly, 2013). Nauczyciel czy rodzic, który pozwoli na stworzenie warunków do samodzielności myślenia, edukacji i poznawania świata z wykorzystaniem empatii i krytycznego myślenia, zapewni w przyszłości młodocianemu pewność, że jego potrzeby są bardzo ważne. Zagwarantuje to wzmożoną koncentrację na oczekiwaniach, potrzebach i problemach ucznia i znajdowaniu rozwiązań. Ponadto istotne jest przygotowanie nowych rozstrzygnięć z wykorzystaniem interdyscyplinarnych rozwiązań, które pomogą w znalezieniu indywidualnych pomysłów w praktyce i dokonanie ewaluacji – co sprawdziło się, co należy zmodyfikować, a co odrzucić.

Dzięki temu nauczyciele będą rozwijać refleksyjność i samodzielność myślenia celem dopasowania odpowiedniej strategii edukacyjnej według autodiagnozy, którą wraz z poznawaniem swoich preferencji każdy uczeń będzie mógł dobrać w trafny sposób (Olczak, 2017, s. 57).

Identyfikacja nurtujących pytań to początek działań w ramach procesu *Design Thinking*. Istotne jest wyszukiwanie wielorakich rozwiązań, aby możliwe było wybranie najlepszych propozycji. Następna faza polega na prototypowaniu, czyli wspólnym projektowaniu działań z uwzględnieniem otoczenia środowiska i innych czynników, które mogą pomagać, utrudniać lub być neutralne wobec potrzeb. Na koniec istotne jest przedstawienie ewaluacji, które pozwolą na wskazanie

zmian podjętych oraz kierunku do dalszych zadań do realizacji. Dlatego istnieje przestrzeń do tworzenia innowacji pedagogicznych, które będą uwzględniały zarówno nowe treści nauczania, nowe metody i formy nauczania z wykorzystaniem nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych, jak i materiały i środki dydaktyczne do zaproponowania uczniom. Dzięki aplikacjom możliwe jest rozwijanie ciekawości poznawczej ucznia, a nauczyciel, śledząc jego postępy i jego tempo pracy, może dostosowywać materiały.

Zgodnie z klasyfikacją metod innowacyjnych według E. Petláka (2017, s. 78–80) powinny one sprzyjać formowaniu procesu poznawczego ucznia, dodatkowo dostarczać pełnowartościowej informacji z zakresu tematycznego przedmiotu, a także zapewnić holistyczny obraz spektrum rozwoju umiejętności i kompetencji wychowanków. Ponadto efektem innowacji powinna być jasność i zrozumiałość treści, które uczeń jest w stanie przekazać innym, co potwierdzi ugruntowanie przez niego treści, a także gotowość do samodzielnego uczenia się. To wszystko sprawi, że możliwe będzie realizowanie zajęć w sposób aktywizujący, np. z wykorzystaniem metody Web-Quest. Jest to innowacyjna metoda projektu, która umożliwia samostanowienie odbiorcy w zakresie tempa przyswajania informacji, miejsca i czasu, z uwagi na wykorzystanie przez uczącego komputera i Internetu. Najczęściej nauczyciel zamieszcza na stworzonej przez siebie stronie internetowej rzetelnie dobrane materiały dydaktyczne celem przekazania nowej wiedzy, a następnie wychowanek rozwiązuje problemy, zadania przygotowane przez nauczyciela. Dzięki tej metodzie możliwa jest nauka wyszukiwania informacji, zarządzania wiedzą w sposób kreatywny. Dodatkowo umiejętność korzystania z mediów wzmacnia świadomość o cyberbezpieczeństwie, konieczności krytycznego myślenia, a także inspirowania do rozwijania ciekawości poznawania nowych zagadnień.

W nawiązaniu do *Design Thinking* w metodzie WebQuest uczeń definiuje problem, formułuje zadania, poszukuje roz-

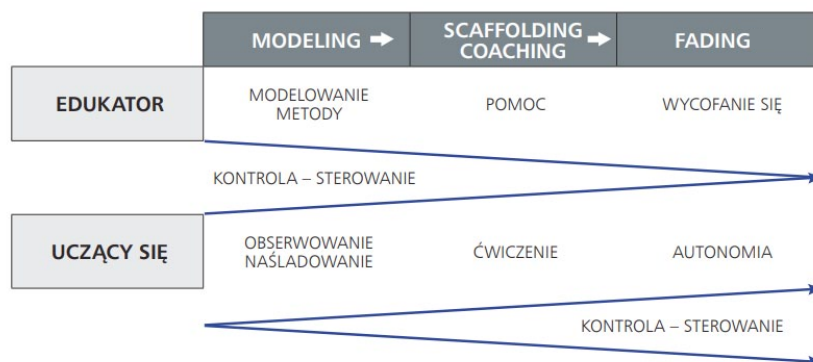
Rys. 1. Przykładowa strona WebQuest nauczyciela.

Źródło: <https://sites.google.com/view/emocje-zlosc/strona-g%C5%82%C3%B3wna/zadanie> (dostęp: 20.02.2025).

wiązań, prezentuje je, dokonuje ewaluacji w ramach dyskusji, a następnie zastosowuje tę wiedzę w praktyce. To wszystko ukazuje konieczność przeformułowania roli nauczyciela z osoby podającej, wiodącej na osobę towarzyszącą w procesie edukacji, a wręcz wspierającą. Dokładnie to przedstawia poniższy rysunek stworzony w oparciu na treściach przedstawionych przez K. Reusser (2009, s. 41).

Na rysunku 2 pojęcie *scaffolding* wskazuje na rolę „udzielania przez edukatora uczącemu się wsparcia w formie wskazówek, instrukcji, pomocy metodyczno-dydaktycznych”. Przedstawione obszary działania edukatora: *modeling*, *scaffolding*, *fading* i *coaching* to cztery fazy tzw. nauczania poznawczego (ang. *cognitive apprenticeship*).

Reasumując, dzięki odkrywaniu i definiowaniu wyzwania (potrzeb) nauczyciel jest zdolny do tworzenia rozwiązania, prototypowania i testowania oraz planowania wdrożenia według potrzeb wszystkich uczniów w klasie lub jednostki,

Rys. 2. Rola nauczyciela w edukacji.

Źródło: A. Pietrus-Rajman, M. Pawlikowski, B. Rajman (2011), 2, s. 7.

czyli na poziomie makro, mezo i mikro w szkole. To wszystko sprawia, że *Design Thinking* usprawnia odkrywanie inteligencji wielorakich, które można ujmować w różnych typologiach umysłu. Dla umysłu dyscyplinarnego istotne będą wszelkiego rodzaju analizy materiałów według wskazanego kryterium. Z kolei dla umysłu syntetyzującego istotne będzie poszukiwanie informacji w zespole, by opracować dane zagadnienie, natomiast kreatywny uczeń poradzi sobie ze stworzeniem projektu reklamy społecznej w oparciu na burzy mózgów. Uczeń cechujący się umysłem respektującym będzie świetnie odnajdywał się podczas pracy polegającej na analizie studium przypadku oraz podczas dyskusji. A umysł etyczny potrzebuje możliwości zaprezentowania się przed całą klasą (A. Ogonowska, 2013, s. 107).

Przed przystąpieniem do zaprezentowania możliwości nowoczesnych technologii do pracy dydaktyka, niezależnie od poziomu edukacyjnego, istotne jest stworzenie osoby, tj. cech charakterystycznych ucznia/ uczniów, którzy potrzebują wykorzystania *Design Thinking* w procesie edukacji, niezależnie czy jest to w zakresie różnicowanych potrzeb edukacyjnych, czy też w pełnej normie intelektualnej. Być może okaże się, że zgodnie z regułą Pareto, istotne jest wdrożenie takich działań, które zagwarantują zwiększenie efektywności przy jak najlepszym wykorzystaniu dostępnych środków. Tym samym 20% informacji dostarczanych lub sposób przekazu determinuje 80% podjętych decyzji lub skuteczność i efektywność zrozumienia treści (D. Siwiec, A. Pacana, s. 1–3).

Uwaga w dobieraniu środków dydaktycznych jest więc bardzo ważna w momencie rozróżniania typologii inteligencji według H. Gardnera. Inteligencja werbalna może być pozytywnie wzmacniana w przypadku tworzenia tekstów, analizy. Z kolei uczeń posiadający inteligencję matematyczno-logiczną, potrzebuje wzmocnienia w obszarze projektowania i ulepszania rozwiązań niezależnie od przedmiotu, np. na lekcji informatyki mogłoby to polegać na ulepszaniu wersji gier komputerowych. W przypadku potrzeby rozwoju inteligencji wizualno-przestrzennej istotne jest wzmacnianie projektowania i tworzenia przekazów wizualnych i audiowizualnych, a w przypadku inteligencji fizyczno-kinestetycznej ważny jest ruch i wszelkie rozgrywki polegające na wdrażaniu strategii. Natomiast w przypadku ucznia z inteligencją muzyczno-rytmiczną istotny jest przekaz audiowizualny, tworzenie własnych coverów.

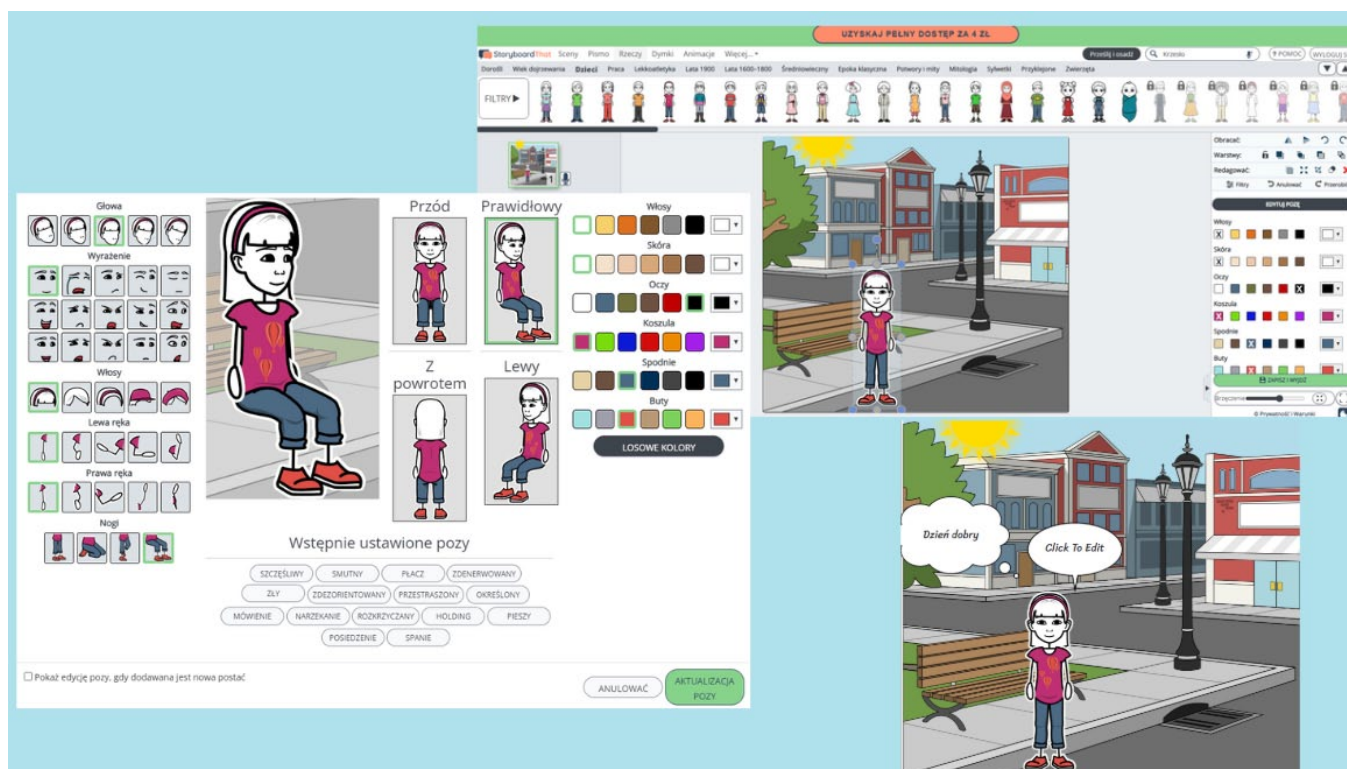
Obecność w klasie osoby z inteligencją interpersonalną pozwala projektować społeczne inicjatywy i nawiązywać kontakt (H. Gardner, 2009).

Nauczyciel jako innowator w projektowaniu lekcji z TIK i AI

Nauczyciel przed przystąpieniem do projektowania lekcji potrzebuje przyjąć cechy dobrego innowatora, czyli wzbudzić ciekawość wśród odbiorców z otwartymi umysłami. Ponadto potrzebuje ukazać interdyscyplinarność edukacji, aby pogłębić wnikliwość i weryfikację źródeł, łącząc różne perspektywy oraz holistyczne myślenie o całości na podstawie fragmentów, a także analityczność, co będzie skutkowało ustrukturyzowaniem informacji i kreatywności do myślenia poza dziedziną. To wszystko pozwoli na komunikację wizualną i sensoryczną oraz *storytelling* (J. Fazlagić, 2022). W ramach etapu generowania pomysłów nauczyciel może zastosować aplikację do zbierania pomysłów w ramach burzy mózgów, <https://www.mentimeter.com/> (dostęp: 20.04.2025).

Następny etap dotyczący konceptualizacji pomysłów może odbywać się dzięki aplikacji <https://www.mural.co/> (dostęp: 20.02.2025) poprzez współpracę między uczniami. Lepsze zrozumienie treści, które wychowanek chce przedstawić, może lepiej zwizualizować dzięki aplikacji AI. Program *AutoDraw*, dostępny online, podpowiada, co użytkownik chce narysować, dzięki sztucznej inteligencji: <https://www.autodraw.com> (dostęp: 20.04.2025). Kolejny etap *Design Thinking* polega na empirycznym doświadczaniu, które można zaadaptować przy wykorzystaniu technologii informacyjno-komunikacyjnych, przykładem może być aplikacja *Climate Kids*, <https://climatekids.nasa.gov/menu/play/> (dostęp: 02.04.2025). Pozwala ona na decyzyjność ucznia przy wykorzystaniu symulacji, np. co stanie się w oceanie, gdy podniesie się temperatura otoczenia, lub zrozumienie innych zjawisk oddziałujących na pogodę, klimat, energię, rośliny i zwierzęta. Etap operacjonalizacji tematu można przedstawić uczniom poprzez projektowanie ich wymarzonego otoczenia przyrodniczego i społecznego przy wykorzystaniu kompetencji cyfrowych. Aplikacja *Tinkercad* umożliwia dodawanie obiektów w 3D, <https://www.tinkercad.com/projects?product=circuits> (dostęp: 01.04.2025).

W ramach podsumowania i ewaluacji można zaproponować uczniom stworzenie komiksu

Rys. 3. Przykładowy komiks. Źródło: opracowanie własne

wskazującego najważniejsze informacje. Można to zrobić na stronie <https://www.storyboardthat.com/> (dostęp: 01.03.2025).

Na zakończenie

Współczesna edukacja wymaga od nauczycieli nie tylko przekazywania wiedzy, ale również inspirowania do twórczego myślenia, współpracy i elastycznego reagowania na zmiany. Metody takie jak *Design Thinking* otwierają nowe możliwości w kształtowaniu postaw i umiejętności niezbędnych w XXI w. – zarówno u uczniów, jak i ich rodziców oraz samych nauczycieli. Zachęcam pedagogów i rodziców do: rozwijania własnej kreatywności i otwartości na nowe podejścia edukacyjne, tworzenia przestrzeni do eksperymentowania i poszukiwania rozwiązań razem z uczniami, angażowania rodziców w działania wspierające rozwój kompetencji przyszłości, budowania relacji opartych na zaufaniu, empatii i współdziałaniu. Rozwijając innowacyjne praktyki dydaktyczne, stajemy się nie tylko przewodnikami w procesie uczenia się, ale również partnerami w odkrywaniu potencjału drugiego człowieka – niezależnie od wieku. Warto podjąć to wyzwanie.

Słowa kluczowe: *Design Thinking*, dostosowanie, *WebQuest*.

Bibliografia:

- Fazlagić J.: *Dobre praktyki w zakresie wspierania kreatywności, innowacyjności i samodzielności uczniów szkół ponadpodstawowych*. Warszawa: ORE, 2022.
- Gardner H.: *Inteligencje wielorakie: nowe horyzonty w teorii i w praktyce*. Poznań: Media Rodzina, 2009.
- Kelley T., Kelley D.: *Creative confidence: Unleashing the creative potential within us all*. New York: Crown Business, 2013.
- Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych 2013, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/konwencja-onz-o-prawach-osob-niepelnosprawnych> (dostęp: 20.03.2025).
- Ministerstwo Edukacji Narodowej. *Podstawowe kierunki realizacji polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2024/2025*, <https://www.gov.pl/web/edukacja/podstawowekierunki-realizacji-polityki-oswiatowejpanstwa-w-roku-szkolnym-20242025> (dostęp: 20.03.2025).
- Ogonowska A.: *Współczesna edukacja medialna: teoria i rzeczywistość*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2013, s. 107.
- Olczak A.: *Współczesny nauczyciel – wybrane problemy i wyzwania zawodowego funkcjonowania*. „Rocznik Lubuski” nr 43 (1)/2017, s. 55–67.
- Petlák E.: *Innowacje w nauczaniu szkolnym*. Kraków: Wyd. Petrus, 2017.
- Piasecka D.: *Design thinking. Jak wykorzystać myślenie projektowe do zwiększania zysków twojej firmy?*. Gliwice: Wydawnictwo Onepress, 2022.
- Pietrus-Rajman A., Pawlikowski M., Rajman B.: *Kompendium innowacyjnych metod uczenia się bez bariery wieku*. Wrocław: EFS, 2011.

- Reusser K.: *Die Rolle de Lernbegleitung beim selbstregulierten Lernen*. Referat wygłoszony w ramach spotkania SOL, Kantonschule Zürich Stadelhofen, 2009. Materiały nieopublikowane.
- Siwiec D., Pacana A.: *Wykorzystanie technik zarządzania do identyfikacji źródła niezgodności uszkodzeń mechanicznych*. „Zeszyty Naukowe Politechniki Częstochowskiej. Zarządzanie” nr 39 (1)/2020, s. 36–48.
- Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, Dz.U. z 2020 r., poz. 1062.
- Żylińska M.: *Uczyć się czy być nauczonym?* Warszawa: ORE, 2015.

Netografia:

- Climate Kids <https://climatekids.nasa.gov/menu/play/> (dostęp: 02.04.2025).

- <https://www.dostepnaskola.info/baza-wiedzy/definicje/dostepnosc/> (dostęp: 22.04.2025).
- <https://www.autodraw.com> (dostęp: 20.04.2025).
- <https://www.mentimeter.com/> (dostęp: 20.04.2025).
- <https://www.mural.co/> (dostęp: 20.02.2025).
- <https://www.storyboardthat.com/> (dostęp: 01.03.2025).
- <https://www.tinkercad.com/projects?product=circuits> (dostęp: 01.04.2025).

Dr Anna Falkowska – adiunkt badawczo-dydaktyczny, Instytut Wspomagania Rozwoju Człowieka i Edukacji, Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie.

Jubileusz „1000-lecia Królestwa Polskiego” – rozstrzygnięcie konkursu dla nauczycieli na scenariusz lekcji historii

Małopolskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli z radością informuje o rozstrzygnięciu konkursu na scenariusz lekcji historii zorganizowanego z okazji tego wyjątkowego jubileuszu, a skierowanego do nauczycieli szkół podstawowych i ponadpodstawowych

Inicjatywa ta miała na celu nie tylko upamiętnienie doniosłego wydarzenia, ale również zainspirowanie nauczycieli do twórczego podejścia w przekazywaniu wiedzy historycznej – z pasją, zaangażowaniem i głębokim zrozumieniem znaczenia przeszłości dla kształtowania tożsamości narodowej. Wyniki prac prezentujemy poniżej, z ogromnym uznaniem dla wszystkich uczestników, którzy zechcieli podzielić się swoim spojrzeniem na historię Polski w kontekście jej tysiącletniego trwania.

- I miejsce – Dominik Michniak, scenariusz lekcji pt. „Polska pierwszych i ostatnich Piastów (1025–1076, 1295–1370)”.
- II miejsce – Krystyna Dziedzic, scenariusz pt. „Polska Piastów”.

- III miejsce – Adrian Orzechowski, scenariusz pt. „Zygmunt August i Unia Lubelska oraz jej znaczenie”.
- Wyróżnienie – Ewa Chaberka, scenariusz pt. „Król Władysław Łokietek i Wolbrom – tajemnice Ziemi Małopolskiej”.
- Wyróżnienie – Maria Tylka, scenariusz pt. „Jestem kronikarzem władcy – powtórzenie wiadomości o Piastach”.

Informacje dotyczące terminu i miejsca uroczystego wręczenia nagród zostaną przekazane nagrodzonym w późniejszym terminie.

Serdecznie gratulujemy!

Angażowanie uczniów do nauki i samodzielnego myślenia

Danuta Sterna

Okres szkolny jest bardzo ważny dla każdego człowieka, w tym czasie rozwija się i uczy nowych rzeczy. Warto, aby był to czas wartościowy i aby każdy uczeń spędził go pożytecznie. Artykuł dotyczy czynników wpływających na dobrze spędzony czas w szkole.

Uwolnić potencjał uczniów można poprzez zaangażowanie ich w działania proponowane w czasie procesu nauczania. Bez zaangażowania potencjał gaśnie lub w ogóle nie powstaje. Badania profesora Johna Hattiego wskazują, że nauczyciel może angażować uczniów w naukę poprzez: dbanie o ich zainteresowania; przekonanie o ich własnej skuteczności; powiązanie wkładanego wysiłku z osiąganymi wynikami; dbanie o uczenie się dla samego siebie, a nie dla stopnia; organizowanie współpracy uczniów; osiąganie przez nich sukcesów. John Hattie określa dla każdego wymienionego czynnika wielkość efektu. Poleca on podejmować takie interwencje pedagogiczne, które mają wielkość efektu większą od 0,4.

Zainteresowanie

Jeśli uczniowie są zainteresowani tematem, to mają większą motywację do uczenia się, wielkość efektu = 0,46. Pomaga, jeśli nauczyciel wie, czym interesują się jego uczniowie i wplata odpowiednie treści w tematykę lekcji. W ocenianiu kształtującym poleca się formułowanie pytań kluczowych, takich które pobudzają ciekawość ucznia i chęć uzyskania na pytania odpowiedzi. Część lekcji jest w naturalny sposób dla uczniów ciekawa i nie wymaga specjalnych działań angażujących. Jednak czasami nauczyciel musi wspierać uczniów w poczuciu sensu nauki w szkole.

Przekonanie o własnej skuteczności

Uczniów motywuje przekonanie, że są w stanie osiągnąć sukces, że mogą mieć natychmiastowe lub długoterminowe korzyści – wielkość efektu = 0,71. O tym samym mówi teoria autodeterminacji, która podkreśla ogromną rolę poczucia kompetencji. Uczeń może być zaangażowany tylko wtedy, gdy wierzy, że może być skuteczny.

Powiązanie wysiłku z wynikami

Jeśli uczeń jest w stanie powiązać swoje wysiłki w nauce z konkretnymi wynikami, które osiąga (zarówno pozytywnymi, jak i negatywnymi), to jest bardziej skłonny do wysiłku – wielkość efektu = 0,68. Uczniowie często uważają, że ich wyniki zależą od wrodzonych zdolności, a nie od wysiłku wkładanego w uczenie się. Według badaczki i autorki teorii *Nastawienia na rozwój* – profesor Carol Dweck, inteligencja jest plastyczna i może się zmieniać. Warto, aby uczniowie uwierzyli, że wkładając wysiłek, mogą osiągnąć sukces. Dlatego warto z nimi analizować sposoby uczenia się i wiązać wysiłek z wynikami.

Nauka nie dla oceny

Głęboka motywacja pojawia się nie wtedy, gdy uczniowie uczą się dla stopni, ale wtedy, gdy chcą rozwinąć swoje kompetencje i lepiej zrozumieć świat – wielkość efektu = 0,57. W ocenianiu kształtującym w czasie procesu uczenia się zaleca się koncentrowanie się nie na stopniach, ale na przekazywaniu uczniom informacji zwrotnej, która może pomóc im w rozwoju.

Współpraca uczniów

Jeśli nauczyciel zachęca i organizuje pracę uczniów w małych grupach, to uczniowie bardziej angażują się w naukę – wielkość efektu = 0,40. Dzięki wspólnej pracy uczniowie uczą się od siebie wzajemnie oraz biorą odpowiedzialność za wspólne dzieło.

Osiąganie sukcesów

Jeśli uczniowie odnoszą sukcesy, to ich motywacja do dalszego angażowania się i wytrwania w przyszłych doświadczeniach edukacyjnych wzrasta – wielkość efektu = 0,59. Dlatego trzeba uczniom stwarzać okazje do osiągania suk-

cesów, doceniać ich pracę i świętować wspólnie sukcesy.

Oprócz zaangażowania w naukę potrzebne jest stworzenie takich warunków, aby uczniowie uczyli się samodzielnie, co nie oznacza samotnie. Chodzi o to, aby nauczyciel pozwalał i zachęcał uczniów do samodzielnej pracy i realizowania własnych pomysłów. Rozwijanie samodzielności u uczniów wymaga działań celowych i planowania; nie stanie się to tylko dlatego, że dorośli „chcą”, aby tak się stało. Zamiast podawać uczniom gotowe rozwiązania, warto poczekać, aż sami wymyślą swoje. Samodzielność jest ściśle związana z samodzielną refleksją uczniów. Trzeba znaleźć na nią czas, na podsumowanie przez ucznia tego, czego i jak się uczy. Aby refleksja „działała” na rzecz samodzielności musi być refleksją ucznia, a nie np. nauczyciela. Trzeba pamiętać, aby nie była oceniana, gdyż ocenianie ją zabija.

O samodzielności uczniów mówi piąta strategia oceniania kształtującego: **Wspomaganie uczniów, by stali się autorami procesu swojego uczenia się.** Samodzielność ucznia wiąże się z daniem mu przez nauczyciela pola do autonomii. Na poczucie autonomii wskazuje również teoria autodeterminacji. Najlepszym sposobem na uruchamianie autonomii jest możliwość wyboru. Gdy uczeń może wybrać, jak, z kim i kiedy rozwiązuje problem, to zwiększa się jego odpowiedzialność. Dawanie wyboru pomaga w samodzielności.

Można dawać polecenia typu: „Wybierz zadanie, na które jesteś gotowy”. Wybrane przez ucznia zadanie jest lepiej wykonane, a uczeń ma poczucie sprawczości i odpowiedzialności za siebie.

Przy samodzielnym wykonywaniu zadań uczniowie mogą popełniać błędy. Co jest naturalną częścią procesu uczenia się. Ważne, aby nie uznawać błędu za coś negatywnego i pozwalać uczniom na wiele prób. Niezbędne jest poczucie sensu nauki. Uczniowie muszą uznać, że treści, jakich się uczą, są dla nich ważne i przydatne. Ich znaczenie w uczeniu się może odgrywać kluczową rolę w zaangażowaniu uczniów, ale zależy ono od postrzegania przez nich wartości tego, czego się uczą. Dlatego warto powiązać program nauczania ze skojarzeniem osobistym i użytecznością. Nauczyciel może postarać się wyjaśnić uczniom, dlaczego to czego się uczą, jest sensowne, np. dlaczego stawiamy przecinki albo dlaczego uczymy się o procentach.

Warto stawiać przed uczniami wyzwania, ale możliwe przez nich do pokonania. Przy czym ważne jest, aby nauczyciel wierzył w możliwości uczniów (i to każdego ucznia) i to im okazywał. Aby uczniowie mogli sprostać wysokim oczekiwaniom, trzeba połączyć ambitne cele uczenia się z regularnymi informacjami zwrotnymi, aby uczniowie mogli monitorować swoją naukę. Informacja zwrotna powinna być rzetelną informacją, a nie nagrodą lub karą. Dzięki informacji zwrotnej uczeń może poprawić swoją pracę i unikać błędów w przyszłości.

Reasumując, do uwolnienia potencjału uczniów potrzebne są: ich ciekawość, przekonanie, że mogą osiągnąć sukces, ograniczenie oceniania przy pomocy stopni, współpraca uczniów, poczucie sensu uczenia się.

Słowa kluczowe: uczniowie, nauka, samodzielne myślenie.

Danuta Sterna – promuje ocenianie kształtujące od ponad 20 lat. Jest autorką pomysłu OK zeszyt kursu dotyczącego tego tematu. Z wykształcenia matematyczka, pracowała jako nauczycielka na Politechnice Warszawskiej i w liceach warszawskich. Była również dyrektorką liceum. Autorka wielu publikacji i sześciu książek o ocenianiu kształtującym oraz współautorka książki o OK zeszyt. Ostatnio wznowiona została książka pt.: *Uczę się uczyć*. Prowadzi stronę: www.oknauczanie.pl.

Zaproszenie na XXXI Konferencję Diagnostyki Edukacyjnej

XXXI Konferencja Diagnostyki Edukacyjnej. Uczenie się przez całe życie. Ludzie i kompetencje

Serdecznie zapraszamy do udziału w XXXI Konferencji Diagnostyki Edukacyjnej, która odbędzie się w Krakowie w dniach 18–20 września 2025 r. w Instytucie Psychologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, ul. Ingardena 6. Organizatorami Konferencji są: Polskie Towarzystwo Diagnostyki Edukacyjnej, Wydział Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego i Małopolskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli. Konferencja kierowana jest do kilku kluczowych grup interesariuszy:

- nauczycieli wszystkich poziomów nauczania, badaczy oświatowych i naukowych;
- dyrektorów szkół, doradców metodycznych, pracowników komisji egzaminacyjnych;
- pracowników nadzoru pedagogicznego i jednostek samorządowych prowadzących szkoły;
- organizatorów różnych form edukacji niepublicznej;
- przedstawicieli sieci organizacji społecznych dla edukacji.

Najważniejszym celem konferencji jest udostępnienie przestrzeni dla pogłębienia wiedzy oraz wymiany doświadczeń z zakresu diagnostyki edukacyjnej. Proponujemy następujące obszary refleksji podejmowanych w wystąpieniach konferencyjnych (referatach, panelach dyskusyjnych):

1. Potrzeby edukacyjne współczesnego ucznia i studenta w kontekście zmian podstawy programowej i programów uczelnianego kształcenia.

2. Uczenie się przez całe życie:

- rola diagnozy w rozwoju postedukacyjnym i zawodowym;
- ewaluacja programów edukacyjnych wspierających uczenie się przez całe życie;
- diagnozowanie efektów nauczania formalnego i pozaformalnego.

3. Dylematy uczenia, nauczania i oceniania w warunkach wielokulturowości, ekspansji technologicznej, zmienności rozporządzeń ministerialnych.

4. Rozpoznawanie potrzeb uczniów, studentów i nauczycieli w świetle badań pedagogicznych, psychologicznych i socjologicznych z uwzględnieniem diagnozy kształcenia w wieku senioralnym.

5. Jak badania międzynarodowe i krajowe wspierają uczenie się przez całe życie?

- osiągnięcia matematyczne i przyrodnicze czwartoklasistów TIMSS;
- wyniki Badania PIAAC 2023: wyzwania dla Polski w zakresie kompetencji dorosłych;
- Młodzi w demokracji. Wyniki Międzynarodowego Badania Kompetencji Obywatelskich;
- egzaminy zewnętrzne po 25 latach – doświadczenia oraz plany.

6. Inne zagadnienia według zainteresowań.

Więcej informacji:

https://ptde.pl/pl/news/xxx_i_konferencja

Zapraszamy do korzystania z oferty edukacyjnej Małopolskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli

www.mcdn.edu.pl

MAŁOPOLSKIE CENTRUM DOSKONALENIA NAUCZYCIELI

ul. Lubelska 23, 30-003 Kraków

tel. + 48 12 623 76 46, + 48 12 623 76 56; fax + 48 12 623 77 41

www.mcdn.edu.pl

e-mail: biuro@mcdn.edu.pl

Ośrodek w Krakowie

ul. Garbarska 1, 31-131 Kraków

tel. + 48 12 422 14 49, +48 12 422 86 13 w. 35; fax +48 12 261 31 60

www.krakow.mcdn.edu.pl

e-mail: bok.krakow@mcdn.edu.pl

BIURO OBSŁUGI KLIENTA: tel.: +48 12 422 14 49; tel. kom. 513 042 381

Ośrodek w Nowym Sączu

ul. Jagiellońska 61, 33-300 Nowy Sącz

tel. +48 18 443 71 72, + 48 18 443 80 81 w. 23

tel./fax +48 18 443 71 72 w. 18

www.nowysacz.mcdn.edu.pl

e-mail: bok.nowysacz@mcdn.edu.pl

BIURO OBSŁUGI KLIENTA: tel.: +48 18 443 71 72 w. 25; tel. kom. 513 042 386

Ośrodek w Oświęcimiu

ul. M. Kolbego 8, 32-600 Oświęcim

tel. +48 33 844 43 14; fax +48 33 844 42 93

www.oswiecim.mcdn.edu.pl

e-mail: bok.oswiecim@mcdn.edu.pl

BIURO OBSŁUGI KLIENTA: tel.: +48 33 844 43 14 w. 33; tel. kom. 513 042 427

Ośrodek w Tarnowie

ul. Nowy Świat 30, 33-100 Tarnów

tel. +48 14 688 88 10, fax +48 14 688 88 11

www.tarnow.mcdn.edu.pl

e-mail: bok.tarnow@mcdn.edu.pl

BIURO OBSŁUGI KLIENTA: tel.: +48 14 688 88 10 w. 118; tel. kom. 513 042 389

